
”Kebab-kissa istuu nurmikolla ja syö lehtiä”

Päiväkodin henkilökunnan kokemuksia kirjallisuuden merkityksestä alle kolmevuotiaiden kasvatuksessa

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosiaalialan koulutusohjelma

Lahdensivu, kevät 2013

Ida Pihlajaniemi

HÄMEENLINNA
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi

Tekijä	Ida Pihlajaniemi	Vuosi 2013
Työn nimi	Kebab-kissa istuu nurmikolla ja syö lehtiä- Päiväkodin henkilökunnan kokemuksia kirjallisuuden merkityksestä alle kolmevuotiaiden kasvatuksessa	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyö suoritettiin Kotalantien päiväkotiin. Haastattelut toteutettiin kolmeen alle kolmevuotiaiden ryhmään. Yhteensä haastateltavia oli kymmenen, kolme lastentarhanopettajaa ja seitsemän lähihoitajaa.

Opinnäytetyössäni selviää päiväkodin henkilökunnan kokemuksia kirjallisuuden merkityksestä alle kolmevuotiaiden kasvatuksessa. Tavoitteena tutkimuksessa on, miten kirjallisuutta käytetään tällä hetkellä varhaiskasvatuksessa, toinen tutkimuskysymys on, miten kirjallisuuden käyttöä voi kehittää. Työssäni puolustetaan myös kirjallisuuden paikkaa kiireen, jatkuvan kehittämisen ja median täyttämässä yhteiskunnassa.

Teoriapohjaa on kerätty varhaiskasvatussuunnitelman asettamista tavoitteista, sekä kielitaidon kehittymisestä ja kehittämisestä kirjallisuuden avulla. Lisäksi käsitellään kirjallisuuden vaikutusta vuorovaikutukseen ja tunteiden kehittymiseen, sekä alle kolmevuotiaille soveltuvaa kirjallisuutta. Aineistona käytettiin aikaisempia tutkimuksia, kirjallisuutta ja teemahaastatteluistani kerättyä aineistoa.

Tutkimuksessa ilmeni, että kirjallisuuden käytöllä on valtavasti positiivisia vaikutuksia lapsen kehitykseen, kieleen, vuorovaikutustaitoihin ja tunne-elämän kehitykseen. Kirjallisuuden käyttö ryhmässä riippuu pitkälti ohjaavien aikuisten motivaatiosta, mutta kiire, suuret ryhmäkoot ja erilaiset muut aktiviteetit voivat myös osaltaan olla rajoittava tekijä. Kirjallisuuden käyttöä voisi kehittää luomalla virikkeellisemmän lukuympäristön ja käyttämällä kirjallisuutta uusilla innovatiivisilla tavoilla, jotka sopisivat kolmevuotiaan ja sitä nuoremman kehitystasolle.

Avainsanat kirjallisuus, kielenkehitys, vuorovaikutustaidot, varhaiskasvatus, päiväkot

Sivut 35 s. + liitteet 1 s.

HÄMEENLINNA

Degree Programme in Social Services

Author

Ida Pihlajaniemi

Year 2013

Subject of the Bachelor's thesis

Kebab-cat sits in the lawn and eats leaves -
Daycare staff's experiences on the importance
of literature in the education of children under
3 years of age

ABSTRACT

The thesis explores daycare center staff's views on the importance of literature in the education of under three-year-old children. The aim of the thesis was to explore how literature is currently being used in early childhood education. Another question was how to develop the use of literature. This thesis also defends the role of literature in the society, filled with hurry, continuous development and media.

The thesis was accomplished in Kutalantie daycare center. Ten interviews were carried out among staff in three groups catering for children under the age of three. The interviewees were three kindergarten teachers and seven practical nurses.

The theoretical background deals with the goals defined in the early childhood education plan, as well as language development by means of literature. In addition, the thesis discusses the effects of literature on social interaction and emotional development and examines literature suitable for children under three years of age. The material was obtained from earlier studies and literature on this subject, and the data from the thematic interviews.

The results of this research show that the use of literature has a huge positive impact on a child's development, language skills, and interaction skills and emotional development. The use of literature in groups depends largely on the adults' motivation, but haste, large group sizes and a variety of other activities can also be a limiting factor. The use of literature could be developed by creating a stimulating reading environment and using literature in new, innovative ways, appropriate for the stage of development of three-year-old and younger children.

Keywords Literature, language development, social interaction, early childhood education, daycare centre

Pages 35 p. + appendices 1 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	KIRJALLISUUDEN KÄYTTÖ ALLE KOLMEVUOTIAAN KASVATUKSESSA 2	
2.1	Aikaisemmat tutkimukset.....	2
2.2	Varhaiskasvatussuunnitelma	3
2.3	Lukemisen hyödyt alle kolmevuotiaalle ja vuorovaikutuksen tukeminen	4
2.4	Kielen kehittyminen ja sen tuksaaminen kirjallisuuden avulla	5
2.5	Tunteiden käsittelyn tuki ja onnistunut lukutilanne	8
2.6	Alle kolmevuotiaalle soveltuva kirjallisuus.....	9
2.6.1	Kuvakirjat	9
2.6.2	Sadut ja saduttaminen.....	10
2.6.3	Lorut, runot ja laulut.....	10
3	OPINNÄYTETYÖN KOHDE JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ	12
3.1	Opinnäytetyön kohde	12
3.2	Opinnäytetyön tavoitteet	12
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	13
4.1	Kvalitatiivinen tutkimus	13
4.2	Teemahaastattelu	14
4.3	Aineiston käsittely ja analysointi	16
4.4	Luotettavuus ja eettisyys	17
5	TULOKSET	19
5.1	Kirjallisuuden käyttötavat alle kolmevuotiaiden ryhmässä	19
5.2	Lukutilanne.....	20
5.3	Kirjallisuuden käyttö lapsen kehityksen tukena.....	21
5.4	Kirjallisuuden arvostus tämän päivän päiväkodeissa.....	23
5.5	Uusia innovaatioita kirjallisuuden käyttöön.....	23
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	25
7	POHDINTA.....	32
	LÄHTEET	34

1 JOHDANTO

Työelämän yhteistyökumppaninani oli Kutalantien päiväkotini. Keskustelin opinnäytetyöni aiheesta Kutalantien päiväkodin johtajan kanssa ja hän piti aihetta hyödyllisenä ja ajankohtaisena. Tein Kutalantien päiväkotini syventävän harjoitteluni ja toteutin sinne myös hallinnon harjoitteluni, joten päiväkotini oli minulle ennestään tuttu, jonka vuoksi taustatiedot päiväkodista olivat hyvin hallussa. Sinne oli tämän vuoksi helppo lähteä tekemään myös opinnäytetyötä.

Valitsin aiheen myös oman kiinnostukseni pohjalta, sillä olen aina ollut kiinnostunut kirjallisuudesta. Lapsena minulle luettiin paljon, eikä innostus ole kadonnut vieläkään. Sadut ja kirjallisuus ovat olennainen osa lapsen maailmaa. Nyky-yhteiskunnassa lukemiselle jää silti yhä vähemmän aikaa.

Satujen maailma kasvattaa ihmistä positiivisella tavalla. Leikkimielisyys ja sadunhoitoisuus ovat arjen vastapaino. Esimerkiksi runojen, tarinoiden ja lorujen avulla on mahdollista löytää uusia merkityksiä, ajatuksia ja uskomuksia. (Kemppinen 2003, 15.)

Tarinat rikastuttavat lapsen elämää monin tavoin. Ne kulkevat mukana lapsen elämässä ja niiden voima antaa uskoa elämään. Tarinat ovat elinikäinen asia, sillä ne keräävät tietoa yhteiskunnan tilasta ja tarinoiden avulla on mahdollista kiinnostua ympäröivästä maailmasta ja oppia jotain uutta. Tarinoiden lukeminen ja kuunteleminen lisäävät perheen yhteenkuuluvuutta ja yhteistä toiminta-aikaa. Kirjat eivät ole vain osa lasten kulttuuria. Jotta aikuiset voivat löytää tarinoiden maailman, on tärkeä oppia hidadastamaan vauhtia ja unohtamaan huolet edes hetkeksi. Lasten kanssa toteutettu yhteinen toimintahetki, luonnossa liikkuminen tai yhteinen luku-tuokio antavat arvokasta energiaa kaiken ikäisille. (Kemppinen 2003, 1.)

Yhä hektisemmäksi muuttuvassa maailmassa olisi tärkeää tiedostaa lukemisen tärkeys ja yhteisen lukuhetken merkitys lapselle. Päiväkotien arki on myös muuttunut kiireisemmäksi muun maailman mukana, joten oli kiinnostavaa tietää, miten paljon ryhmissä varataan aikaa lukemiselle ja millaisessa arvossa sitä pidetään ja millaista hyötyä päiväkodin henkilökunta kokee lukemisesta olevan lapsen kehitykselle.

Lastenkirjallisuus on sanataidetta, joten se kuuluu taiteeseen ja taidekasvatukseen. Kirjallisuutta voidaan myös tarkastella kielen- ja sen tutkimisen näkökulmasta. Kirjallisuus on yhteisöllistä toimintaa varhaiskasvatuksessa. Lukeminen on vähintään kahden ihmisen yhdessä jakama kokemus. Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä suurempi on kasvattajan merkitys. Lukutaidoton lapsi on tulkitsijan varassa, kasvattaja on tällöin välittäjä kirjan fiktiivisen ja todellisen maailman välissä. Opettajan tehtävänä on luoda kirjallisuuden kokemiselle, oppimiselle ja elämykselle otollinen ympäristö, jossa lapsi voi rikastuttaa, laajentaa, jäsentää ja muokata aikaisempia ja uusia kokemuksiaan. (Heinonen 2001, 201.)

Satujen ja kirjallisuuden käyttöä varhaiskasvatuksessa on tutkittu paljon vanhempien lasten parissa. Aikaisempia tutkimuksia aiheesta, on suoritettu pääosin 3–5-vuotiaiden lasten parissa. Myös teoriakirjallisuus lukemiseen liittyen, käsittelee leikki-ikäisiä lapsia yleisemmin kuin alle kolmevuotiaita. Opinnäytetyössä selvitetään, mikä satujen ja kirjallisuuden merkitys on pienten, alle kolmevuotiaiden ryhmissä. Teemahaastatteluiden myötä keskeiseksi teemaksi nousivat kirjallisuuden positiiviset vaikutukset varsinkin kielitaidon ja vuorovaikutuksen kehitykseen.

Opinnäytetyöni keskeisenä ideana on siis tutkia satujen ja kirjallisuuden käyttöä kolmevuotiaiden ja sitä nuorempien lasten päiväkotiryhmissä. Keräsin kokemuksia kolmen päiväkotiryhmän henkilökunnalta. Suoritin tutkimustyön teemahaastatteluiden avulla.

2 KIRJALLISUUDEN KÄYTTÖ ALLE KOLMEVUOTIAAN KASVATUKSESSA

Teoreettisessa viitekehysessä tarkastellaan ensimmäiseksi varhaiskasvatusuunnitelman ohjeistuksia lasten taiteeseen ja ennen kaikkea kirjallisuuden käyttöön liittyen. Opinnäytetyössä käsitellään myös kehityspsykologista kantaa alle kolmevuotiaiden kielen kehitykseen ja esikielellisiin toimintoihin liittyen, sekä sana- ja käsitevaraston laajentumista. Lisäksi työssä esitellään teoriakirjojen pohjalta saatua tietoa lukemisen merkityksestä lapselle, sekä siihen, mitä tulee ottaa huomioon luettaessa pienille kuulijoille. Teoriapohjassa käsitellään myös vuorovaikutusta, sillä sen koetaan olevan erittäin tärkeä ja olennainen osa lukuhetkeä kielen oppimisen ohella. Työssä esitellään myös erilaisia kirjallisuustyyppisiä, joita alle kolmevuotiaiden parissa käytetään. Alle kolmevuotiaille soveltuvia kirjoja ovat tavalliset satukirjat, kuvakirjat, lorukirjat ja runokirjat.

Vuorovaikutuksen ohella työssä tarkastellaan satujen ja kirjallisuuden muita positiivisia vaikutuksia esimerkiksi keskittymiskykyyn, havainnointiin, pitkäjänteisyyteen, turvallisuuteen, luottamukseen ja yhteenkuuluvuuteen, kuuloaistiin ja tunteiden käsittelyyn. Työssä käsitellään myös sadun lukemistilannetta ja teoriakirjoissa esiteltyjä tapoja käyttää kirjallisuutta lukemisen ohella innovatiivisilla keinoilla.

2.1 Aikaisemmat tutkimukset

Aiempaa aihetta käsittelevää teoriaa ja tutkimuksia löytyy paljon, mutta pääosin vanhemmille lapsille suunnattuja tutkimuksia. Heidi Paakkunaisen ja Minna Pirhosen Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulussa tehdyssä opinnäytetyössä "sadut päiväkodissa – työntekijöiden ajatuksia satujen käytöstä ja valinnasta 3–5-vuotiaiden lasten ryhmässä" tutkitaan satujen käyttöä 3–5-vuotiaiden lasten parissa. Opinnäytetyö on valmistunut 2002.

Opinnäytetyössä aihe on samankaltainen, kuin omassani, mutta se on toteutettu vanhemmille lapsille. Tutkimus toteutettiin Helsingissä kaakkoi-
sen suurpiirin alueen päiväkodeille 3–5-vuotiaiden lasten päiväkotiryhmi-
en työntekijöille 39 päiväkotiin, joista lopuksi vastasi 21 päiväkotiä.
(Paakkunainen & Pirhonen 2002.) Tutkimus toteutettiin kyselylomakkeel-
la ja tutkimukseen valittu ryhmä on huomattavasti suurempi, opinnäytetyö
on kvalitatiivinen, mutta siinä käytetään kvantitatiivisia menetelmiä.

Opinnäytetyössä selvitetään, miten päiväkodin henkilökunta käyttää satuja
toiminnassaan. Painotin itse opinnäytetyössäni alle kirjallisuuden käytön
hyötyjä alle kolmevuotiaalle lapselle, joten opinnäytetyössäni nousevat
esiin vuorovaikutuksen ja kielen kehitykseen liittyvät teemat enemmän
kuin sadut yleisesti. Opinnäytetyöstä sain myös ideoita hyödynnettävään
lähdekirjallisuuteen ja haastattelukysymysten muotoiluun.

Helsingin ammattikorkeakoulussa Stadiassa 2007 tehdyn opinnäytetyön
aiheena on, kuinka 2–4-vuotias ilmaisee itseään. Opinnäytetyö on kahden
sairaanhoitajaopiskelijan Johanna Miettisen ja Anni Rimpin tekemä. Työs-
sään Miettinen ja Rimpi ovat soveltaneet systemaattisen kirjallisuuskatsa-
uksen metodia. Opinnäytetyö on koottu 2004–2007 kirjoitetuista tieteelli-
sistä julkaisuista sosiaali- ja terveysalan tietokannoista. Opinnäytetyössä
tarkasteltiin 2–4-vuotiaiden itseilmaisukeinoja. Opinnäytetyöstä sai lähde-
vinkkejä ja merkityksellistä tietoa lapsen kehityksestä ja vuorovaikutus-
suhteen-, tunteiden-, ja puheen kehityksestä.

Kirjallisuuskatsauksessa kävi ilmi, että kielen ja puheen kehitys on kiinte-
ässä yhteydessä varhaisen vuorovaikutuksen kanssa. Lapset käyttävät elei-
tä asiansa ilmaisemiseen kuukausia ennen kuin he tuottavat sanoja. Työn
tuloksissa käsitellään, miten hoitajan tulisi työssään ottaa perhe- ja lapsi-
lähtöinen työskentelyote. Kasvattajan käyttäessä lapsen kehitystason mu-
kaista kieltä, sekä ikätasolle sopivia vaihtoehtoisia keinoja, kuten esimer-
kiksi leikkiä apunaan, lapsen stressitaso pysyy hallittavissa. Ennen kuin
lapsi oppii kielellisiä taitoja ilmaistakseen itseään, on hänellä käytössä
vaihtoehtoisia menetelmiä tunteidensa, sekä ajatustensa esille tuomiseen.
Hoitajan ollessa perillä lapsen oletetusta kyvystä ilmaista itseään voi myös
hoitaja ilmaista itseään niin, että lapsi tämän ymmärtää. (Miettinen &
Rimpi 2007.)

2.2 Varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa käsitellään taiteen merkitystä
lapselle ja taiteellisen kokemisen monia hyötyjä. Tässä on otettu huomi-
oon myös lastenkirjallisuuden käyttö. Varhaiskasvatussuunnitelman perus-
teissa (2005) tavoitteena on hyvinvoiva lapsi. Lapsen arvostuksesta ja kuu-
lemisesta syntyvä hyvinvointi on edellytyksenä lapsen kasvuille, kehityk-
selle ja oppimiselle. (Hujala & Turja 2011, 15.)

Lapsella on varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan luontainen
taipumus sanoilla leikkittelyyn. Hassut merkityksettömät sanat ja riimitelyt

ohjaavat lapsen huomion kielen muotoon, joka harjaannuttaa lapsen kielellistä tietoisuutta. Lapset ovat kiinnostuneita tarinoista, joten lapsen itsensä keksimät tarinat ja luova toiminta kasvattajan kertomien satujen pohjalta lisäävät itseluottamusta ja kykyä itsensä ilmaisemiseen. Kirjallisuuden erilaiset lajit ovat alusta alkaen osa lasten maailmaa. Lapsi pääsee tutustumaan kirjallisuuden kautta monipuolisesti ympäröivään maailmaan ja kielen rikkauksiin. Kirjallisuus harjaannuttaa myös lapsen kuuntelutaitoja. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 19.)

Lapsen taiteelliset peruskokemukset syntyvät musiikillista, kuvallista, draamallisista, tanssillisista toimintaa, kädentaitoja sekä lasten kirjallisuutta vaalivassa kasvuympäristössä. Lasten toiminnallisuus herää taiteen myötä. Taidetta kokevan ja tekevän lapsen maailmassa on taiteellista draamaa, oppimisen iloa, muotoja, ääniä, tuoksua, värejä ja eri aistialueiden kokemusten yhdistelmiä. Taiteessa mahdollistuu lapsen mielikuvitusmaailma, jossa kaikki on mahdollista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 23.)

2.3 Lukemisen hyödyt alle kolmevuotiaalle ja vuorovaikutuksen tukeminen

Lapselle luetut kuvakirjat, sadut ja pienet kertomukset, jotka liittyvät hänen kokemusmaailmaansa, auttavat ymmärtämään symboleita ja kiinnittymään kirjoihin. Kirjoista on lapselle paljon hyötyä ja hupia vastaisuudessa. (Koppinen, Lytinen & Rasku-Puttonen 1989, 61.)

Lapselle kirjallisuus lisää kykyä hahmottaa maailmaa. Vuoden ikäinen oppii vähitellen nimeämään ja tunnistamaan tuttuja asioita ympäristöstään ja jos luku- ja katselu-elämys toistuu tarpeeksi usein, lapsi ymmärtää puhutun sanan, todellisen esineen ja kuvan yhteyden. (Luota 2005, 14.)

Kangas, tukeva pahvi ja muovi ovat hyviä materiaaleja vauvakirjoille. Vauvaa voi auttaa suuntaamaan katsetta tämän oman kiinnostuksen avulla ja erottamaan näin erottamaan olennaisen muista näköärsykkeistä. Tällä on merkitystä lapsen pitkäjänteisyydelle. (Alijoki 1998, 45.)

Kirjan lukuhetki tarjoaa turvallisuustankkausta, jolloin haetaan voimaa sylistä. Rakkaan aikuisen läheisyys säilyttää psyykkistä tasapainoa ja rohkeus ympäröivää todellisuutta kohtaan vahvistuu. (Koppinen ym. 1989, 103.)

Lukeminen kannattaa, sillä se tyydyttää lapsen perustarpeita monipuolisesti. Turvallisuuden ja läheisyyden ohella yhteenkuuluvaisuuden tunne lisääntyy. Lukeminen aiheuttaa oivalluksen elämyksiä ja lukeminen parantaa myös lapsen keskittymis- ja havainnointikykyä. (Koppinen, ym. 1989, 103.)

Satuja kerrotaan lapsen iloksi. Jokainen ilonkokemus vahvistaa ja tukee lapsen kasvua ja kehitystä. Ei ole sama onko sadun kertojana satukasetti tai video vai oikea ihminen. Kuunnellessasi satuja rakennetaan suhdetta kertojan ja kuulijan välille. (Jokipaltio 1996, 8.)

Jos luku- ja katselukokemuksessa lapsen ja kasvattajan välille syntyy läheinen vuorovaikutus, kokemus jää myönteisenä lapsen mieleen. Ilman myönteisiä kokemuksia kirjallisuudesta lapsi ei vanhempanakaan ole kiinnostunut kirjallisuudesta. (Luota 2005, 14.)

Luku- tai pikemminkin yhdessäolotilanteelle on ominaista vastavuoroisuus. Rhyan Jonesin tutkimuksen mukaan jo yhdeksän kuukauden ikäisen lapsen kanssa vanhemmat mahdollistivat lapsen osallistumisen. Aikuisen puhuessa tietystä hahmosta, johon lapsi käänsi katseensa, aikuinen alkoi myös tehdä kysymyksiä, joihin lapsi pystyi vastaamaan kohdistamalla katseensa. Lapsen huomion kiinnittyminen, sekä muut kiinnostuksen ilmaisu, ohjasivat aikuisen verbaalista ilmaisua. Palkitsevat äänensävyt, yhteinen ilo löytämisestä ja etsimisestä puolestaan lisäsi lapsen kiinnostusta kirjaan tavoin, jota lukeminen myöhemmin edellyttää. Lapsen pystyessä osallistumaan esimerkiksi osoittamalla kirjan lukemiseen yksivuotiaana, tottumus vuorovaikutukselliseen lukemiseen on jo olemassa. Lukutilanteen voi määritellä laadukkaaksi, jos lapsen aloitteellisuutta ja uteliaisuutta kirjaa kohtaan rohkaistaan ja kirjoista saatuja kokemuksia jaetaan vuorovaikutuksellisesti. (Karppinen, Puurula & Ruokonen 2000, 65–66.)

Videot ovat monessa kodissa korvanneet sadun, sillä vanhemman ei tarvitse ottaa lasta vierelle tai kirjaa käteen, jotta lapsi pääsee osalliseksi sadusta. Televisio tuottaa myös monenlaisia lastenohjelmia, joissa ammattinäyttelijä tuo ilmeikkäästi esiin sadun sisällön. Kerrottu satu kehittää lapsen mielikuvitusta enemmän kuin piirrosfilmi. Kuitenkaan televisio ei voi korvata lapselle läheisen ihmisen lukemaa satua, sillä lapsi kaipaa sadun kokemisessa kirjaa ja läsnäoloa aikuisen kanssa. Yksin televisioruudun ääressä istuva lapsi ei voi myöskään kysyä epäselviksi jääneistä asioista ja hän voi ymmärtää väärin jonkin kohdan, jolloin koko tarinan merkitys muuttuu. (Ylönen 2000, 112–113.)

2.4 Kielen kehittyminen ja sen tukeminen kirjallisuuden avulla

10–12 kuukauden ikäisen lapsen jokeltelussa alkaa tapahtua muutoksia. Lapsen käyttämät tavuyhdistelmät monimutkaistuvat ja alkavat sisältää kolmea erilaista vokaalin ja konsonantin yhdistelmää. Myös intonaatio ja ilmauksen pituus alkavat muuttua. Tämän vuoksi jokeltelu alkaa kuulostaa puhutulta kieleltä. Lapsi voi sanoa ensimmäisen sanansa 12 kuukauden ikäisenä, kun hänen kehityksensä ja ymmärryksen kehitys mahdollistaa oikean puheen. (Woolfson 2002, 58.)

Lapseen on tärkeää kiinnittää huomiota. Lasta on tärkeä kuunnella, vaikka hän vasta jokeltelee, eikä ole lausunut ensimmäistä sanaansa. Lapsen puheeseen voi vastata niin kuin arvelee lapsen haluavan. Kun lapselle lahjoittaa huomionsa, puhehalut lisääntyvät. (Woolfson 2002, 62.)

10–12 kuukauden ikäinen viestii myös ei-kielellisesti luovemmin kuin aikaisemmin, puhutun kielen ottaessa vallan, ei-kielellisestä kommunikoin-

nista tulee tiedostamattomampaa. Lapsen käyttäessä entistä enemmän eleitä tunteiden ja ajatusten ilmaisemiseen, hän alkaa ymmärtää myös aikuisen kehonkieltä paremmin. (Woolfson 2002, 60.)

13–15 kuukauden ikäisillä lapsilla suurin osa sanoista on eris- ja yleisnimiä. Lapsen käyttämät sanat liittyvät sellaiseen toimintaan, josta hän selviää itse, kuten syömiseen ja leikkimiseen. Varhaiset sanat liittyvät vahvasti lapsen omiin tarpeisiin. (Woolfson 2002, 70.)

1–3-vuotiaalla kieli kehittyä huimaa vauhtia, sanasto kasvaa päivittäin. Intonaatio ja äänen sävy auttavat aikuista tulkitsemaan lapsen sanomaa. Pieniä lauseita alkaa ilmestyä lapsen puheeseen 2–3-vuotiaana, lauseet liittyvät sen hetkiseen kokemukseen. Pienen lapsen kielen kehittyminen ja oppiminen kasvaa tekemisessä ja toiminnassa. Keskustelussa aikuinen antaa lapselle vastauksia ja täydentää näin keskustelua, jota satukasetit, videot ja tv-ohjelmat eivät voi tarjota. (Koppinen ym. 1989, 52–53.)

16–18 kuukauden ikäisenä lapset käyttävät pääosin vielä viittavia sanoja ja kuvailevia sanoja. Viittaavat sanat ovat sanoja, jotka viittaavat lapsen lähiympäristöön. Kuvailevat sanat viittaavat ihmisten väliseen vuorovaikutukseen ja heidän tekemiinsä asioihin. Tässä iässä lapselle kannattaa nimeä sanoja, sillä vaikka hän ei niitä lausu heti, hän omaksuu niiden tarkoituksen. (Woolfson 2002, 82.)

19–21 kuukauden ikäisillä lapsilla sanavarasto kasvaa kiihtyvällä vauhdilla, joten lapsi tahtoo myös käyttää oppimiaan sanoja mahdollisimman paljon. Lapsi alkaa muodostaa merkityksellisiä lauseita ja hermostuu, ellei aikuinen käsitä niiden tarkoitusta. Lapsi alkaa käyttää kieltä luovasti ja kehittää uusia sanoja kielen sääntöjä soveltamalla. 19–21 kuukauden iässä lapsi alkaa passiivisen kuuntelun sijasta nimetä kuvakirjasta osoitettuja asioita, lapsi voi kiinnostuneena tarkastella jokaista sivua ja tahtoo osoittaa tietämyksensä kertomalla mitä hän kuvista löytää, joka auttaa sana- ja käsitevaraston täydentymisessä. (Woolfson 2002, 95.)

Vuorovaikutuksen perustaitojen oppiminen alkaa varhaisissa vuorovaikutussuhteissa. 2–3-vuotiailla lapsilla jo käsitys siitä, että keskustelut koostuvat kuulijan ja puhujan vuorottaisista puheenvuoroista. Vuorovaikutuksen ylläpitäminen ja synnyttäminen on aikuisten vastuulla. Esimerkiksi kaksivuotiaiden lasten kanssa käydyssä vuorovaikutuksessa äidit tekevät aloitteen kysymysten avulla. Lapset osaavat kertoa kokemuksistaan pelkän asioiden nimeämisen sijaan. Esimerkiksi leikkipuiston kuvaa katsellessaan lapsi voi kertoa kokemuksistaan tapahtumasta läheisessä leikkipuistossa. (Koppinen ym. 1989, 71.)

22–24 kuukauden iässä lapsella on keskimäärin vähintään sadan sanan sanavarasto. Uusia sanoja löytyy joka päivä ja lapsen tietoisuuden omasta itsestä kasvaessa, lapsi kykenee tunnistamaan myös ruumiinosiaan. Esineiden nimeäminen sujuu tarkemmin, lapsi osaa kertoa asian tarkan nimen kysyttäessä. Lapsi tutkii tässä iässä kiinnostuneena muiden puhetta ja yrit-

tää löytää keinoja kehittää sillä tavoin omaa puhettaan. (Woolfson 2002, 106.)

25–30 kuukautta vanha lapsi huomaa kysymysten täyttävän monta psykologista tarkoitusta. Lapsi oppii, että kysymällä hän saa lisätietoa helpommin kuin tutkimalla asiaa itse. Sanavarasto on tässä vaiheessa noin 100–300 sanaa. Muisti on kehittynyt siinä määrin, että hän pystyy kuvailemaan esimerkiksi eilisen ostosmatkan, joka tarkoittaa huimaa edistysaskelta lapsen ymmärryksessä ja ilmaisutaidossa. Myös lapsen mielikuvitus kehittyy huimasti, joka mahdollistaa monipuolisen kielenkäytön. (Woolfson 2002, 119.)

31–36 kuukautta vanha lapsi oppii keskustelemaan sääntöjen mukaan niin, että keskusteluissa ei vain sanota sitä ajatusta, joka mieleen tulee ja ymmärtää, kuinka tärkeitä tauot ovat keskustelussa. Kuuntelutaidot paranevat, joka tarkoittaa, että lapsi pystyy keskittymään puheeseen enemmän ja sulkemaan pois häiriötekijät. Lapsi oppii myös lauserakenteen mukaan ilmaisemaan itseään lauseella, joka noudattaa tärkeimpiä kielioppisääntöjä, ja osaa lausejärjestyksen pääpiirteittäin. Lapselle kysyminen on erittäin tärkeää, joten lapsi etsii päivittäin vastauksia asioihin, joita hän on nähnyt tai kokenut. Joskus kysyminen on pelkkää huomion tavoittelua, mutta on tärkeää, että lapsi saa vastauksen. (Woolfson 2002, 131.)

Kirjojen katselu, lapselle lukeminen ja luetusta keskusteleminen kasvattavat lapsen käsite- ja sanavarastoa, jonka vuoksi lukemista on hyvä harjoittaa pitkin päivää, ei vain unille mentäessä. (Alijoki 1998, 64.)

Roger Brownin tutkimuksen mukaan ne lapset, joille äidit olivat lukeneet 20 minuuttia päivässä, lasten ollessa vuoden vanhoja, oppivat kielen puoli-toista vuotiaina nopeammin kuin ne, joille ei ollut luettu. (Koppinen ym. 1989, 104.)

10–12 kuukauden ikäiselle lapselle kannattaa lukea iltasatu, sillä kun lapsi näkee vanhemman lukevan ja kuuntelee sanoja, kiinnostus puhuttuun kieleen kasvaa. Lapsi liittyy lukemisen hyviin yhteisiin hetkiin varsinkin silloin, kun saa nukahtaa kuunnellessaan satua. (Woolfson 2002, 62.)

Loruttelu ja laulaminen 10–12 kuukauden käisen kanssa on lapselle mieluista puuhaa ja sen lisäksi useat lorut ovat loppusoinnullisia. Lapsi oppii, että silloin tällöin, eli lauseen lopussa, sanat kuulostavat samalta, joka parantaa lapsen kykyä erottaa ääniteitä toisistaan. (Woolfson 2002, 62.) Woolfson mainitsee, että kerrotusta tarinasta voi alkaa keskustelemaan lapsen kanssa, tämän ollessa 13–15 kuukauden ikäinen. Kun tarina on luettu, siitä aletaan keskustella heti. Lapsen mieleen kannattaa palauttaa kertomuksen pääpiirteet, kuten päähenkilön nimi. Lapsen kanssa voi keskustella mistä kohdista hän piti ja käydä ne uudestaan läpi.

16–18 kuukauden ikäiselle kannattaa lukutilanne järjestää siten, että lapsi näkee, että lukeminen sujuu tietynlaisessa järjestyksessä. Lapsi nauttii tässä iässä paljon loruista ja lauluista ja voi alkaa itsekin äännellä ja toimia

niissä mukana. (Em. 86.) 22–24 kuukauden iässä lapsen kanssa voi muotoilla tuttua tarinaa uuteen uskoon. Aikuinen voi harjoittaa lasta kertomalla lapsen lempitarinan hiukan eritavoin, esimerkiksi muuttamalla päähenkilön nimeä ja seurata miten lapsi reagoi. (Woolfson 2002, 110.)

Woolfsonin (2002, 134) mukaan tyypillinen kolmivuotias rakastaa leikki-kielifraaseja ja kielellä leikittelyä. Lapsi on valmis vaativampaan satukirjallisuuteen kolmen vuoden iässä toistoon perustuvien tarinoiden jälkeen. Lapselta ei kannata unohtaa kyselyä lukemisen yhteydessä ja sen jälkeen. Lapsen voi ottaa myös viereen katsomaan, jotta hän voi seurata sanoja, joita aikuinen osoittaa.

2.5 Tunteiden käsittelyn tuki ja onnistunut lukutilanne

Sadut voivat kypsyttää myös lapsen kokonaispersoonallisuutta. Ne voivat lisätä yhteistoimintakykyä, eheyttää ja rikastaa tunne-elämää. Lapsi voi satujen avulla ja aikuisen läheisyydessä käydä läpi omia tunteitaan. Sadut antavat lapselle uskoa hyvän voittoon ja omaan selviämiseen elämässä. (Laulajainen 2009, 69.)

Jo kaksivuotiaan elämässä on tilanteita, joissa ristiriitoja syntyy esimerkiksi lapsen ja hänen läheistensä välille. Kirjoissa voi käydä läpi tunteita, joita syntyy esimerkiksi sisarkateuden myötä tai liittyen muihin kasvuun kohdistuviin kriiseihin. On tärkeää, että lastenkirjoissa kriisit ratkeavat onnellisesti. Esimerkiksi sisarkateuden kourissa oleva lapsi voi saada helpotusta kuullessaan vertaisensa selviytymistarinan kirjan kautta yhä uudestaan. (Luota 2005, 14.)

Realististen kertomusten avulla lapsen ennakkoluuloja voidaan pyrkiä vähentämään. Niiden avulla voidaan yrittää myös poistaa uuden asian aiheuttamaa pelkoa. Kun lapselle kerrotaan esimerkiksi sairaalaan menosta kirjan keinoin, hänen halutaan saavan tietää mikä häntä odottaa. Tieto ei välttämättä lohduta, mutta auttaa lasta ymmärtämään tilanteen paremmin. (Ylönen 2000, 88.)

Terapeuttisissa saduissa asioiden toivotaan koskettavan lasta tunnetasolla, jolloin hän voi käydä mielikuviansa avulla läpi menetyksiä tai vaikeuksia avulla löytäessään yhtäläisyyksiä tarinan päähenkilön kanssa. Satujen antaman toivon myötä vastoinkäymiset eivät tunnu enää ylivoimaisilta, sillä satujen avulla toivotaan tapahtuvan muutos myös lapsen ajattelussa. (Ylönen 2000, 63.)

Todellisessa elämässä eteen tulevia vaikeuksia on helpompi kohdata turvallisesti kuvitteellisina ja pelkoja ja pettymyksiä on helpompi käsitellä kuvitteellisina. Lapsi luo siis satujen avulla kuvitteellisen maailman, jonka avulla selviää paremmin todellisen elämän ristiriidoista. Sadun maailma leikin ohella jäsentää todellisuutta, josta lapsella ei ole vielä kovin paljon kokemuksia. Sadut antavat mahdollisuuden jäljitellä todellisuutta tai anta-

vat mahdollisuuksia uudelleen luomiseen. Kertomukset antavat valmiuksia kohdata haasteita tavalla, joka tuottaa iloa. (Ylönen 2000, 28–29.)

2.6 Alle kolmevuotiaille soveltuva kirjallisuus

Pienimmälle kuulijalle parhaita satuja ovat lorut ja runot. Pienelle lapselle ei repertuaarin tarvitse olla suuri, vaan muutama loru riittää. Puhuvalle lapselle voi kertoa jo yksinkertaisia pikkukertomuksia. Tarinaksi riittää yksi tapahtuma, jonka ympärille voi koota erilaisia yksityiskohtia. Tarina voi alkaa yhteisestä elämyksestä, kuten muurahaisesta tai sadepilvestä. (Jokipaltio 1996, 13.)

2.6.1 Kuvakirjat

Kuvakirjat ovat lapsen ensimmäisiä oikeita kirjoja. Ne tutustuttavat lapsen kirjaan ja antavat lapselle virikkeitä. Kuvakirjojen kuvat opettavat lapselle niiden edustavan todellista esinettä, joka auttaa lasta myös oppimaan tunnistamaan lähiympäristössä olevia esineitä ja asioita. Lapsi oppii näin myös tuttujen asioiden nimiä ja asioiden ominaisuuksia ja merkityksiä. Kuvakirjat herättävät lapsessa tutkimisen halun. (Jokipaltio 1997, 40.)

Kuvakirjat ovat erittäin merkityksellisiä tutkimuksia kuvakirjallisuuden vaikutuksesta lapsen ajatteluun ja käsitteen muodostukseen on tehnyt Sveitsiläinen Jean Piaget. Kysymys on symbolifunktion heräämisestä, tässä puhuttu sana, kuva ja konkreettinen asia vastaavat toisiaan. Lapsi saa kosketuksen maailmaan, jossa värit, viivat ja muodot tarkoittavat jotain johon liittyy myös esteettinen kokeminen. (Heinimaa 2001, 142.)

Kuvakirjan juonen muodostaa matka, joka alkaa lastenhuoneesta ja päättyy turvallisesti samaan paikkaan. Kuvakirjojen avulla lapsi pääsee seikkailemaan turvallisesti seikkailemisen ilosta. (Jokipaltio 1996, 61.)

Kuvat ovat monella tavalla lapselle tärkeitä. Lapsen ajattelu on ensiksi visuaalista ja sen jälkeen vasta verbaalista. Lapsen on helpompi nauttia ja ymmärtää sisältöä kuvallisen ilmaisun avulla. (Jokipaltio 1997, 29.)

Pienen lapsen havainnointikyky on vielä rajoittunut, joten hyvät kuvat ovat selkeitä ja muodoltaan yksinkertaisia ja taustasta erottuvia. Ja iloiset värit sinänsä voivat kiinnostaa. Lapsi alkaa oppia kuvakirjojen avulla, että viivat ja muodot esittävät jotakin. Lapsi oppii hiljalleen ymmärtämään myös, että kaksiulotteinen kuva tarkoittaa samaa kuin kolmiulotteinen oikea esine. Länsimaisessa kulttuurissamme kuvat kuvataan valokuvamaisina, mitä pidetään niin selviönä, että ei tulla ajatelleeksi asiaa välttämättä kuviin ensimmäistä kertaa tutustuvan lapsen näkökulmasta. (Jokipaltio 1997, 31.)

2.6.2 Sadut ja saduttaminen

Saduissa ja tarinoissa on yleisesti sama perusrakenne, alkuosa, keskiosa ja loppu. Alkuosa sadusta houkuttelee kirjan pariin, keskiosa kertoo tarinan perusosan ja loppuun sisältyy ratkaisu. Tarinan sanoma löytyy sadun loppuosasta. (Kemppinen 2003, 79–80.)

Alle kaksivuotiaille suunnattujen satujen pitäisi kuvata ympäröivää arkea mentaalisen sanavaraston kerryttämiseksi ja maailma kannattaa esittää vielä tässä vaiheessa sellaisena kuin se oikeasti on. Vanhemmat lapset ymmärtävät jo fantasian keinoin kirjoitettua kirjallisuutta. (Jokipaltio 1997, 35.)

Kirjallisuuden lajina satu on monimuotoinen. Sadut noudattavat omia lakejaan ja ovat taiteellisempia kuin tarinat. Satuja on erilaisia. Lasta kasvatavat erityisesti sadut, joita hän kuulee rauhassa ja keskittyneesti. Usein nämä niin sanotut hiljaisuuden sadut ovat unisatuja, jotka toimivat myös terapeutisesti. Virikesadut puolestaan luodaan jotain uutta, sillä ne niitö voi rinnastaa muihin taiteenlajeihin. Virikesatujen pohjalta voidaan esimerkiksi päiväkodissa luoda musiikkia, taidetta, teatteria tai lapsen omia satuja. (Laulajainen 2009, 68–69.)

Saduilla ja tarinoilla on tietty rakenne, jonka mukaan ne voi lajitella. Perinteisesti satujen maailma on melko mustavalkoinen, eli niissä esiintyy hyvän ja pahan vastakkainasettelua. Saduissa korostuu myös oikea ja väärä. Saduissa on jännityksestä huolimatta onnellinen loppu, joka lohduttaa lasta. (Kemppinen 2003, 73.)

Saduttamisessa luetaan lapselle tarinan tai sadun alku, jota lapsi saa itse jatkaa. Tämä vaihtoehto on hyvä konkreettinen vaihtoehto lukemiselle. Periaate on yksinkertainen, siinä aikuinen pyytää lasta kertomaan sadun, jonka kirjoittaa paperille. Tämän jälkeen satu luetaan yhdessä. Lapselta kysytään menikö satu oikein ja korjataan sitä jos on tarve. Tarkoituksena on antaa lapsen omille sanoille arvo niin että hänenkin tuotoksensa saa hyväksynnän. Menetelmää voidaan harjoitella, mikäli lapsi tahtoo kertoa tarinan, mutta ei osaa kirjoittaa sitä itse. Saduttamista on käytetty myös terapeuttisena menetelmänä, jonka avulla ajattelua voi muuttaa positiiviseksi. Tämä tarjoaa lapselle keinon, jonka avulla hän pystyy käymään läpi vaikeitakin tunteita ja ratkaista ongelmiaan. Saduttamisen avulla lapset oppivat arvostamaan ajatuksiaan ha rohkenevat tehdä aloitteellisia ratkaisuja. Aikuinen pääsee sadutusta apuna käyttäen sisään lapsen maailmaan. (Kemppinen 2003,84.)

2.6.3 Lorut, runot ja laulut

Lorujen ja laulujen avulla äidinkielen rytmi tulee lapselle tutuksi jo pienestä pitäen, jolloin lapsen tietoisuus sanojen rytmistä lisääntyy. (Alijoki 1998, 46). Jo alle vuoden ikäiset lapset nauttivat runojen hauskoista ään-

teistä ja rytmistä. Runouden kielelle lapset ovat herkkiä pienestä pitäen. (Luota 2005, 14.)

Vaikka kansanperinteen elinvoimaisuus on heikentynyt, lasten lorut elävät edelleen suullisena perinteenä. Perinteiset lorut ovat syntyneet vuorovai-
kutuksessa lapsen kanssa, joka näkyy siinä, että lapsi on lorujen keskipi-
teessä. Lapsen sormilla ja varpailla leikitellään ja lapselle kohdistetaan ky-
symyksiä. Monet lorut ovat syliriimejä, jotka edellyttävät läheistä kontak-
tia lapseen. Lorut ovat syntyneet viihdyttämään, mutta ne lisäksi tukevat
kielen ja kehon hahmottamista. Loruihin voi yhdistää myös musiikillisen
kokemuksen. (Karppinen ym. 2000, 69.)

Satu ja runo ovat lähellä toisiaan varsinkin lasten kirjallisuudessa. Sadun
ja runon kieli on kuvallista. Satujen ja runojen kieli pohjautuu kielikuviin,
mielikuviin ja vertauskuviin. (Laulajainen 2009, 62.)

Runo on yksi tehokkaimmista keinoista kehittää lapsen tärkeää ensim-
mäistä kasvuprosessia eli ruokkia ja vauvaikäisen lapsen tarvetta oppia
kieli, jolla hänelle kommunikoidaan. Runon perusolemukseen kuuluu ryt-
mi ja melodia. Äänen laskevat ja nousevat kuviot, sen sävy, väri ja rytmi-
tys, sekä järjestyvät jaksot antavat lapselle kokemuksen viestintämooti-
oista, jotka tulevat esille luettaessa runoa. (Jokipaltio 1996, 45.)

Koska runo on lyhyt, se usein toistettuna kehittää lapsen muistia. Muistiin
varastoituvat sanat siirtyvät passiivisen sanavaraston kautta aktiiviseen.
Runo kartuttaa näin tehokkaasti lapsen sanavarastoa. Runon lyhydestä
seuraa myös, että lapsi voi ymmärtää sen muodon, eli alkuosan, kehitys-
osan ja loppuosan. Muototajun kehittyessä lapsi saa tietoa myös äidinkie-
len struktuurista. Lapsen mahdollisuus muokata ja järjestää kielellisiä ko-
kemuksiaan johtuu runon lyhydestä. Runon tehokeinot, kuten alku- ja si-
säsoinnut, riimit, onomatopoeettiset sanat eli ääntä muistuttavat tai jäljitte-
levät sanat tai sanonnat, tauot, toistot ja rytmi-iskut antavat lapselle miel-
ityksen kieleen. Runo on tiivis pakkaus tietoa kielen toimintamahdolli-
suuksista, joten kestää aikansa ennen kuin lapsi pystyy ymmärtämään sen
täysin. (Jokipaltio 1996, 46.)

Runoissa saadaan myös kosketus lapsen irrationaaliseen huumorintajuun
eli kykyyn nähdä koomisia piirteitä kuvatuissa tapahtumissa ja kielessä.
Lapsen mielikuvitus voi lähteä liikkeelle tätä kautta. (Jokipaltio 1996, 47.)

3 OPINNÄYTETYÖN KOHDE JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Opinnäytetyö on rajattu käsittelemään satujen ja kirjallisuuden käyttöä alle kolmevuotiaiden päiväkotiryhmissä, sillä aihetta on tutkittu vähemmän kuin vanhempien lasten parissa. Muu media ja päiväkotiarjen muuttuminen hektisemmäksi on vähentänyt kirjallisuuden käyttöä. Opinnäytetyössä selviää, miten tämä näkyy käytännössä Kotalantien päiväkodissa.

Parhaassa satujen kuuntelu iässä koetaan olevan neljästä kahdeksaan vuoden ikäiset lapset, mutta ikää ei voida kuitenkaan määritellä tarkasti, vaan lapsen ominaisuudet, elämäntilanne ja kehitystaso vaikuttavat siihen, kuinka kiinnostunut lapsi on saduista. (Ylönen 2000, 7.)

Myös nuoremmat lapset voivat nauttia satujen kuuntelusta, sadut ovat vain sisällöltään ja rakenteeltaan erilaisia kuin vanhemmille lapsille suunnatut sadut. Opinnäytetyössä selvitetään, millaisia satuja pienille lapsille luetaan ja mitä otetaan huomioon alle kolmevuotiaille suunnattuja satuja valittaessa.

3.1 Opinnäytetyön kohde

Opinnäytetyö toteutettiin Kotalantien päiväkotiin. Tilat päiväkodissa ovat suuret ja lapset on huomioitu hyvin tilojen suunnittelussa ja sisustuksessa. Päiväkodissa järjestetään myös iltavuorohoitoa.

Haastattelut toteutettiin kaikkiin alle kolmevuotiaiden ryhmiin, kahteen päivähoitoryhmään, ja yhteen vuorohoitoryhmään. Päivähoitoryhmissä haastateltaviin kuului lastentarhanopettaja ja kaksi lastenhoitajaa. Vuorohoitoryhmässä on lastentarhanopettaja ja kolme lastenhoitajaa. Kaikissa ryhmissä lapsimäärä on kaksitoista.

3.2 Opinnäytetyön tavoitteet

Tutkimustehtäväni opinnäytetyössäni oli selvittää, millaisia kokemuksia päiväkodin henkilökunnalla on kirjallisuuden merkityksestä alle kolmevuotiaiden kasvatuksessa. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni on:

1. Miten kirjallisuutta käytetään alle kolmevuotiaiden lasten parissa?

Pyrin selvittämään kysymykselläni kirjallisuuden käytön nykytilannetta. Toinen tutkimuskysymyksistäni on:

2. Millä keinoilla kirjallisuuden käyttöä voi kehittää päiväkodissa?

Opinnäytetyössä pyritään selvittämään millaisia ideoita kasvatushenkilökunnalla on kirjallisuuden käytön kehittämiseen. Opinnäytetyössäni käsitellään valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman varhaiskasvatukselle asettamia tavoitteita. Lisäksi tarkastellaan alle kolmevuotiaiden kehitystä ja sen tukemista kirjallisuuden avulla.

Opinnäytetyössä tutkittiin myös, millainen on satujen yhteiskunnallinen asema television ja tietokoneen rinnalla ja miten paljon lukemiselle varataan aikaa päiväkodissa tänä päivänä. Opinnäytetyössä pyritään selvittämään, miten Kutalantien päiväkodissa käytetään kirjoja kielitaidon ja vuorovaikutuksen tukena alle kolmevuotiaiden kanssa. Haastatteluissa selvitetään myös, millaista kirjallisuutta käytetään ja kuinka hyödyllisenä lukemista pidetään pienten lasten parissa oppimisen tukena ja mitä tulee ottaa huomioon lukutilanteen suunnittelussa pienille lapsille. Päiväkodin henkilökuntaa haastateltiin lukemisen arvostuksesta ja kirjallisuuden käytön nykytilanteesta. Kehitysnäkökulman avaaminen on yksi työn tavoitteista. Työssä tutkitaan, miten kirjallisuuden käyttöä voisi kehittää päiväkodissa alle kolmevuotiaiden lasten parissa ja kuinka satuja ja kirjallisuutta voi käyttää lukemisen lisäksi uusilla tavoilla pienten lasten kanssa.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Haastattelut suoritettiin ryhmäteemahaastatteluina. Ryhmäteemahaastatteluun päädyttiin aineistonkeruussa sen hyvien tiedonkeruumahdollisuuksien vuoksi. Haastateltavat saivat ryhmäkeskustelussa tukea toisiltaan ja alkuoletuksena oli, että aineiston määrä olisi ryhmäkeskustelua käyttämällä sopiva tutkimusta varten.

Haastattelut suoritettiin ryhmäkohtaisesti eli jokaisen ryhmän henkilökuntaa haastateltiin yhdessä. Näin ryhmäteemahaastattelun ominaisuudet tulivat parhaiten täytetyiksi, sillä ryhmäteemahaastatteluissa on hyödyllistä haastatella yhtenäistä joukkoa. Opinnäytetyön kannalta oleellista oli myös saada aina kyseisen ryhmän toimintamalleista tietoa. Ryhmähaastattelussa keskustelu oli syvällistä ja haastateltavat pystyivät täydentämään toisiaan. Myös ryhmien normit, arvot ja käytännöt tulivat hyvin esille.

Kaikki haastattelut nauhoitettiin luotettavuuden takaamiseksi. Analyysimenetelmänä käytettiin teemoittelua litteroinnin jälkeen. Teemoittelusta suoritettiin koodaus eli merkittiin koodein tutkimusaiheeseen liittyvät asiat. Koodauksesta siirryttiin varsinaiseen analyysiin, tiivistämiseen ja tulokintaan.

4.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Laadullisessa opinnäytetyössä haastateltiin Kutalantien päiväkodin alle kolmevuotiaiden ryhmien työntekijöitä heidän kokemuksistaan kirjallisuuden käytöstä pienten lasten parissa. Tutkimuksessa haastateltiin vain ryhmien henkilökuntaa, jotta aineistosta ei tulisi liian laaja. Lasten näkemys aiheeseen olisi ollut myös antoisa, mutta lapset ovat kuitenkin melko pieniä, joten tuloksista olisi voinut tulla suppeaa, mutta haastattelut olisivat olleet suuritöisiä.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen, johon sisältyy ajatus todellisuuden moninaisuudesta. Kokonaisuutta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tutkija ei voi laadullisessa tutkimustavassa sanoutua irti arvolähtökohdista eikä objektiivisuuttakaan ole perinteisessä mielessä mahdollista saavuttaa. Yleisesti todetaan, että pyrkimyksenä on pikemminkin paljastaa tai löytää tosiasioita kuin todentaa jo olemassa olevia väittämiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 152.)

Laadullisen tutkimuksen piirteitä on, että kokonaisvaltaisesti kerätty aineisto kootaan luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa. Lisäksi tutkittavien kanssa käydyillä keskusteluilla ja havainnoilla on tärkeämpi osa kuin mitausvälineillä. Tutkimustavassa käytetään induktiivista analyysia, joka tarkoittaa että tutkimus voi paljastaa odottamattomia asioita, joten tutkija ei määrää mikä on tärkeää. Tutkimuksessa käytetään laadullisia metodeja, joissa tutkittavien ääni pääsee kuuluviin. Kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti ja tutkimussuunnitelman annetaan muotoutua tutkimuksen edetessä. Tapauksia työstetään ja tutkitaan ainutlaatuisina. (Hirsjärvi ym. 1997, 160.)

4.2 Teemahaastattelu

Haastattelut toteutettiin ryhmämuotoisena teemahaastatteluna. Jokaisen ryhmän kanssa sovittiin erikseen sopiva ajankohta, haastattelut käytiin tekemässä syksyn aikana. Teemahaastattelurungot annettiin etukäteen ryhmään tutustumista varten, jotta vastauksia voisi hieman pohtia etukäteen aiheen laajuuden vuoksi.

Haastattelut päädyttiin tekemään ryhmämuotoisena. Aiheesta keskusteltiin väliseminaarissa. Litteroitavaa aineistoa olisi voinut tulla erittäin paljon, jos olisin haastatellut jokaista kasvattajaa erikseen, joka olisi voinut tulla erittäin työlääksi, sillä työ on suoritettu yksin. Jokaisesta ryhmästä olisi voinut haastatella yhtä henkilöä, mutta silloin tietoa ei olisi tullut riittävän monipuolisesti. Kokemukset aiheesta liittyvät pitkälti haastateltavan työkokemukseen ja koulutukseen. Haastateltavat saivat ryhmämuotoisessa haastattelussa tukea ja täydennystä toisiltaan ja dialogi oli moniäänisempää ja aiheesta syntyi siten laadukasta keskustelua.

Ryhmähaastattelulla tarkoitetaan haastattelua, jossa on samalla kertaa paikalla useita haastateltavia. Tavoitteena on tutkijan valitsemista aiheista tai teemoista käytävä ryhmäkeskustelu. Ryhmähaastattelun hyvänä puolena on se, että haastateltavat saavat tukea toisiltaan, jos tilanne tuntuu jännittävältä. Tietoa voidaan myös saada tavallista enemmän, sillä osallistujat voivat yhdessä herättää muistikuvia, rohkaista ja muistella. Ryhmähaastatteluissa haastateltavia yhdistää jokin yhteinen piirre. Yhteiset kokemukset tekevät työstettävistä asioista julkista tietoa, jota on vaikea salailla. Yhdessä haastateltaessa unohtaminen ja väärin ymmärtäminen on vähäisempää. Ryhmän normit tulevat helpommin esiin, vaikka niitä ei kysyttäisi. (Eskola & Suoranta 2003, 94–95.)

Olennaisina etuina yksilöhaastatteluun nähden on, että ryhmähaastattelussa henkilöt kontrolloivat toisiaan. Ryhmähaastattelu on myös tehokas menetelmä, sillä ryhmä voi toimia mielipiteitä stimuloivana, joka luo eriäviä näkökantoja ja keskustelua. Haastateltavan joukon tulisi olla homogeeninen ryhmä, jotta kaikki ymmärtäisivät käsitteet oikein ja keskustelu olisi mahdollista. Haastatteluajankohtaa voi olla ryhmähaastatteluissa vaikeampi löytää kuin yksilöhaastattelussa, sillä samaan aikaan ja paikkaan tulisi saada monta ihmistä. (Eskola & Suoranta 2003, 96–97.)

Haastattelut toteutettiin päiväkodissa luonnollisessa ympäristössä. Haastattelut suoritettiin jokaisen ryhmän kanssa lasten ollessa päivälevolla, sillä muuten aikaa olisi ollut vaikea järjestää. Keskustelutilanteessa pyrittiin pitämään haastattelu aiheessa ja myös havainnoimaan tilanteen kulkua. Haastatteluissa nousi esille myös sellaisia teemoja, joihin ei haastattelu-runkoa tehdessä kiinnitetty niin suurta huomiota, mutta jotka muokkasivat valmista työtä selkeästi. Kohdejoukko valittiin tarkasti vastaamaan tutkimusta ja litteroidessa haastatteluaineistoa, huomioitiin jokaisen puheenvuoron ainutlaatuisuus.

Teemahaastattelu on avoimen- ja lomakehaastattelun välimuoto. Teema-alueet ovat tiedossa, mutta kysymysten muotoa ja järjestystä ei ole määriteltä tarkasti. Menetelmä on suosittu kasvatustieteellisessä ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa, sillä se vastaa hyvin kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän lähtökohtia. (Hirsjärvi ym. 1997, 203.)

Teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu sopii käytettäväksi tilanteissa, joissa halutaan selvittää esimerkiksi arvostuksia, ihanteita ja perusteluja. Haastattelu kohdistuu teemoihin, jotka on valittu ennalta, mutta teemahaastattelussa ei ole kysymysten muotoa tai esittämisjärjestystä määriteltä tarkasti, kuten strukturoidussa haastattelussa. (Metsämuuronen 2000, 42.)

Teemahaastattelussa kysymykset muotoillaan suosituskysymysten mukaan ja kysymysalue on pääpiirteissään määriteltä. Vastaajien määrä on melko pieni, mutta analyysivaiheessa työmäärä on suuri. Teemahaastattelun avulla saatu tieto on kuitenkin syvää. (Metsämuuronen 2000, 43)

Haastattelun hyviä puolia suhteessa kyselylomakkeeseen ovat muun muassa suuremmat mahdollisuudet motivoida vastaamaan ja haastattelussa voi säädellä asioiden järjestystä ja haastateltava pystyy tulkitsemaan kysymyksiä paremmin. Haastattelulla on myös helpompi tavoittaa useampia ihmisiä, sillä kieltäytymisprosentti on usein pienempi. Validiustarkkuus voidaan saada esimerkiksi observoimalla eli havainnoimalla ja haastattelu voi helpommin käyttää kartoitukseen, sillä tällä keinolla saadaan tiedon ohella uusia hypoteeseja ja voidaan osoittaa yhteyksiä muuttujien välillä. Haastattelu on kuitenkin tutkijalle vaativampi ja hitaampi keino, kuin esimerkiksi kyselylomake, sillä analyysi on pitempää paneutumista vaativa prosessi. (Hirsjärvi & Hurme 1993, 15–16.)

4.3 Aineiston käsittely ja analysointi

Tutkimushaastattelu on tieteellinen metodi. Siihen kuuluu haastatteluruhgon laatiminen, haastattelemine, tulosten rekisteröinti, numeerisen koodin kehittäminen ja vastausten koodaus. (Hirsjärvi & Hurme 1993, 26.)

Haastattelun avulla pyritään keräämään sellainen aineisto, jonka pohjalta voi luotettavasti tehdä ilmiötä koskevia päätelmiä. Haastattelun avulla voidaan esimerkiksi kuvata haastateltavan toimintaa. Teemahaastattelussa tärkeimpiä tehtäviä suunnitteluvaiheessa on teema-alueiden suunnittelu. Haastattelurunkoa laadittaessa ei rakenneta kysymysluetteloa vaan teema-alueuettelo. Teema-alueet edustavat siis teoreettisten pääkäsitteiden spesifioituja alakäsitteitä. (Hirsjärvi & Hurme 1993, 40–41.)

Teemahaastattelurunko laadittiin tutkimuskysymysten perusteella, jotta haastatteluista saatu informaatio olisi mahdollisimman hyödyllistä tutkimuksen kannalta. Haastatteluissa saatiin paljon oleellista tietoa. Tärkeää haastateltaessa oli aina muistaa aiheeseen palauttaminen, jos keskustelu lähti polveilemaan liikaa haastattelun aiheista.

Tallennettu laadullinen aineisto kirjoitetaan puhtaaksi sanasanaisesti. Litterointi suoritetaan joko kokonaisuudesta tai valikoiden esimerkiksi teema-aiheiden mukaan. Aineiston litteroiminen on tavallisempaa kuin päätelmien teko suoraan äänitteistä. (Hirsjärvi ym. 1997, 216.)

Teemahaastatteluiden jälkeen tallennetut äänitteet kuunneltiin useaan otteeseen ja litteroitiin aineistoa paperille. Litterointi suoritettiin käsin, jotta olisi miellyttävämpää käsitellä paperisia versioita kuin kirjoittaa tuotokset koneelle.

Laadullisessa tutkimuksessa analyysitavassa vaihtoehtoja on paljon. Tiukoja sääntöjä ei ole olemassa. Tutkijan tutustuessa aineistoon ja teemoittaessaan sitä, tutkija tekee jo valmistelevia valintoja. Ymmärtämiseen pyrkivässä lähestymistavassa käytetään yleensä laadullista päätelmien tekoa ja analyysia, kuten teemoittelua. (Hirsjärvi ym. 1997, 218.)

Teemoittelussa aineistosta nostetaan esiin tutkimusongelmaa valaisevia teemoja. Näin on mahdollista vertailla valittujen teemojen ilmenemistä ja esiintymistä aineistossa. Tekstimassasta on ensimmäiseksi pyrittävä löytämään tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet ja erottelemään ne. (Eskola & Suoranta 2003, 74.)

Aineiston purkaminen on jo alku lukemis- ja analyysivaiheelle. Tutkijan on löydettävä olennainen sisältö, joka läpäisee tutkijan seulan, sillä tutkija päättää tässä tilanteessa mitä hän käyttää ja mitä jättää pois. Samasta teemasta voi syntyä keskustelua haastattelun alussa ja lopussa, joten jaksot kootaan saman teeman alle, mutta muistetaan myös kontekstin ja puheen ajankohdan merkitys tuloksiin. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 42.)

Litteroinnin jälkeen asetettiin aineisto yhteisten teemojen alle. Pääpiirteittäen teemat määräytyivät teemahaastattelurungon mukaan, mutta haastatteluiden myötä syntyi myös uusia teemoja. Koodauksessa käytettiin apuna yksinkertaisesti erivärisiä yliviivaustusseja, joilla merkittiin samaan teemaan kuuluvat otteet samalla värillä.

Analyysin jälkeen tulokset on selitettävä ja tulkittava. Tulkinnalla tarkoitetaan sitä, että tutkija pohtii tuloksia ja tekee analyysistä omia johtopäätöksiä. (Hirsjärvi ym. 1997, 212–213.)

4.4 Luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksessa pyritään välttämään virheiden syntymistä, mutta kaikissa tutkimuksissa tulee arvioida tutkimuksen luotettavuutta. Reliaabelius eli mittaustulosten toistettavuus tarkoittaa tutkimuksen kykyä antaa eissattumanvaraisia tuloksia. (Hirsjärvi ym. 1997, 226.)

Aineisto pyrittiin esittelemään työssä mahdollisimman tarkasti. Työssä selitettiin hankintaprosessi ja tutkimustyön kuvaus. Tämän avulla pyrittiin mahdollistamaan se, että tutkimus olisi tarvittaessa toistettavissa, jos sama tutkimus tehtäisiin samoihin ryhmiin.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta, joten jokainen tutkimuksen vaihe on selitettävä. Laadullisessa tutkimuksessa ydinasioita ovat henkilöiden, paikkojen ja tapahtumien kuvaukset. Huomioon on otettava myös mahdolliset häiriötekijät. (Hirsjärvi ym. 1997, 227.)

Jokainen tutkimuksen vaihe pyrittiin selittämään tarkasti. Opinnäytetyötä tehdessä pidettiin päiväkirjaa, johon kirjoitettiin kommentteja ja tutkimukseen liittyviä asioita ylös, sillä opinnäytetyön tekeminen oli pitkä prosessi ja oli hyvä, että jokaisesta vaiheesta oli päiväkirjamerkintöjä muistin tukena.

Toinen tutkimuksen arviointiin liittyvä käsite on validius eli pätevyys, joka tarkoittaa tutkimusmenetelmän kykyä mitata sitä mitä ollaan tutkimaan. Tutkimuksessa tulee ottaa huomioon, että tuloksia ei voi käsitellä tutkijan oman alkuperäisen ajatusmallin mukaan, vaan tulee ottaa huomioon esimerkiksi mahdolliset väärinymmärrykset. (Hirsjärvi ym. 1997, 226.)

Haastatteluissa oli tärkeää pitää avoin suhtautumistapa vastauksiin ja olemaan tekemättä liikaa alustavia johtopäätöksiä aiheesta. Haastattelutilanteessa oli helpompaa varmistaa tulosten validius, sillä väärinymmärryksiä pystyi korjaamaan ja vastauksia pystyi pyytämään tarkentamaan ja selittämään epäselvissä tilanteissa, jotta haastatteluista saatava aineisto vastaisi mahdollisimman hyvin tutkittavaa asiaa.

Tutkimuksen häiriötekijäksi voi ryhmähaastattelutilanteessa muodostua, että jokainen haastateltavista ei välttämättä saa tarpeeksi puheenvuoroja,

sillä ryhmähaastattelussa voi olla vaarana, että hiljaisemmat eivät saa tarpeeksi ääntään kuuluviin. Haastattelutilanteessa huomioitiin tämä tekijä kysymällä jokaiselta henkilökohtaista mielipidettä erikseen, jotta jokaisen ääni tuli kuuluviin.

Nauhoittaminen on luotettavuuden kannalta tärkeää. Nauhoissa oleva puhe voidaan purkaa tekstiksi. Haastattelusta voidaan poimia litteroiden oleellimmat asiat teema-alueittain. (Hirsjärvi & Hurme 1993, 109) Haastatteluihin kului keskimäärin 25 minuuttia jokaisessa kolmessa ryhmässä. Yhteensä litteroitavaa aineistoa tuli tunti 20 minuuttia.

Tulosten tulkinnassa pätevät samat tarkkuuden vaatimukset, joten olisi kerrottava millä perusteella tulkinnat esitetään. Lukijaa voi auttaa se, jos tutkimuslosteita rikastutetaan suorilla haastatteluotteilla. (Hirsjärvi ym. 1997, 228.)

Kirjoitettaessa tuloksia pyrittiin liittämään mukaan myös otoksia haastatteluista, jotka lisäsivät tulosten luotettavuutta ja havainnollistaisivat asiaa lisää. Haastatteluista poimittiin aiheeseen parhaiten liittyvät puheenvuorot.

Eettiset kysymykset puhuttavat suomalaisessa kasvatustieteessä. Jokainen tutkimus sisältää lukuisia päätöksiä, joten tutkija joutuu monta kertaa punnitsemaan eettisiä valintoja. Eettisiä kysymyksiä ovat ainakin tutkimuslupaan ja tutkimusaineiston keruuseen liittyvät ongelmat. Lupa tutkimukseen hankitaan viranomaisilta ja tutkittavilta. Tutkimusaineiston keräämisessä tulee ottaa huomioon haastateltavien mahdolliset eettiset ja rationaaliset esteet kysymykseen vastaamisessa. Tutkimusintentiossa kuuluu aina kertoa tutkittavalle. Haastateltavien on aina saatava itse päättää osallistuvatko he tutkimukseen. Vuorovaikutuksen on oltava vapaata. (Eskola & Suoranta, 2003, 53–55.)

Tutkimuksessa on aina noudatettava ihmisarvon kunnioittamisen periaatteita. Tutkimus ei saa aiheuttaa vahinkoa tai loukata tutkittavaa. Jokaiselle tutkittavalle on annettava informaatiota tutkimuksen luonteesta ja korostettava vastausten vapaaehtoisuutta. Tietoa julkistettaessa on muistettava myös luottamuksellisuuden säilyttäminen ja huolehdittava, että tutkittavien henkilöllisyys ei paljastu. (Eskola & Suoranta, 2003, 56–57.)

Eettisyydestä huolehtiminen tutkimuksessa on oleellista. Tutkimuslupa hankittiin päiväkodin johtajalta ja jokaiselta haastateltavalta kysyttiin erikseen, halusivatko he osallistua haastatteluun, joten haastattelutilanteeseen osallistuminen oli vapaaehtoista samalla, kun kerrottiin haastattelun sisällöstä. Ennen haastattelua selvitettiin myös, mihin haastatteluja käytetään ja kerrottiin tulosten julkisuudesta. Tutkimuksessa ei käsitelty arkaluontoisia aiheita, mutta myös kysymykseen vastaaminen oli vapaaehtoista. Johtajalta kysyttiin myös erikseen, saako opinnäytetyössä mainita päiväkodin nimen johon tutkimus suoritettiin. Työssä ei eritellä työntekijöiden puheenvuoroja ammattiryhmän tai kokemuksen perusteella vaan aineisto käsitellään yhtenäisenä, joten työssä ei käy ilmi yksittäisten henkilöiden puheenvuoroja, joten anonyymiteetti säilyy. Eettisyyden takaamiseksi haastatteluista

saatu aineisto hävitettiin käytön jälkeen mahdollisen väärinkäytön ehkäisemiseksi.

5 TULOKSET

Tutkimuksen tulokset jaettiin pääosin teemojen mukaan. Haastatteluissa nousi esille kuitenkin myös uusia mielenkiintoisia aiheita, jotka otettiin tarkastelun kohteeksi, kuten lastenohjelmien vaikutus kirjallisuuden käyttöön. Pysin aluksi selvittämään lukemisen nykytilannetta päiväkodissa yhdestä kolmeen vuotiaiden ryhmissä, jaottelin tähän liittyvät tulokset laajemmiksi kokonaisuuksiksi, joita tarkastelen tuloksissani. Nämä ovat kirjallisuuden käyttötavat alle kolmevuotiaiden ryhmässä, lukutilanne, kirjallisuuden käyttö lapsen kehityksen tukena ja uusia innovaatioita kirjallisuuden käyttämiseen.

Seuraavaksi selvitin kehittämisenäkökulmaa, joihin liittyvien kysymysten tulokset jaottelin seuraavien otsikoiden alle: kirjallisuuden kehittäminen päiväkodeissa ja kirjallisuuden käyttö uusilla tavoilla. Havainnollistan tekstiä haastattelulainauksilla.

5.1 Kirjallisuuden käyttötavat alle kolmevuotiaiden ryhmässä

Jokaisessa päiväkodin alle kolmevuotiaiden lapsiryhmästä, satuja käytetään päivittäin enemmän tai vähemmän. Kahdessa ryhmässä kolmesta kirjallisuuden käyttö on suositumpaa. Pieniä satuhetkiä on muun toiminnan lomassa. Tällöin lukeminen alkaa spontaanisti ja lapsilähtöisesti. Lapsi tuo aikuiselle kirjan, jota luetaan ja katsellaan yhdessä.

Satuja luetaan läpäisyperiaatteella pitkin päivää. Kirjoista voidaan myös lorutella ja laulaa vapaassa ja ohjatussa toiminnassa.

Kirjoja voidaan lukea esimerkiksi siirtymistilanteissa, kun tilanne pitäisi saada rauhoittumaan. Siirtymätilanteita päiväkodissa ovat esimerkiksi uloslähtö, päiväunille siirtyminen tai ruokailu. Jokaisessa haastattelemasani ryhmässä siirtymistilanne on suosittu ajankohta sadulle, sillä tarinoiden ja lorujen avulla on helppo saada lapset keskittymään ja rauhoittumaan. Nukutusilanteessa puolestaan kuulemma harvemmin käytetään satua pienten ryhmissä, yleensä taustalla voi olla musiikkia. Vuororyhmässä kirjallisuutta käytetään myös joskus päivällisen jälkeen, lisäksi saatetaan laulaa kirjan kuvien inspiroimina oikeaa laulua tai lasten omakeksimiä lauluja.

Lukeminen voi myös motivoida ja virittää toimintaan. Kahdessa ryhmässä kirjallisuutta käytetään vapaan toiminnan lisäksi paljon myös ohjatussa toiminnassa. Esimerkiksi juhlapyhän lähestyessä kirjallisuutta käytetään tunnelmaan virittäytymiseen. Jos esimerkiksi on tarkoitus askarrella tonttuja, voidaan lukea siihen liittyvä satu tai lorutella aiheesta.

Kirjoista voi napata monenlaisia asioita. Juonen lisäksi kuvista voi keskustella lapsen kanssa.

Sadutusta on kokeiltu yhdessä ryhmässä kolmesta. Lapset saavat itse kertoa sadun, jonka aikuinen kirjoittaa paperille. Myös kirjan kuvista sadutetaan ryhmässä. Kirjasta tai kirjan kuvasta voi lähteä oma satu. Seuraavana on esimerkki ryhmässä kuvasta sadutetusta tarinasta, jonka taiteili kaksi ja puolivuotias lapsi. Siitä syntyi lopuksi myös laulu.

Kebab-kissa istuu nurmikolla ja syö lehtiä. Sen nimi on Pöllö (Pörrö) ja se syö lehtiä.

Toisessa ryhmässä sitä voisi haastateltavien mukaan kokeilla, mutta kolmannessa ryhmässä pidettiin lapsia hiukan liian nuorina sadutukseen. Muutamassa ryhmässä mietittiin, että vaikka saduttamista käytetään isompien lasten parissa, sitä voisi enemmän käyttää myös pienten kanssa.

Haastatteluissa kävi ilmi, että kirjallisuuden käytöksi luokitellaan myös loruttelu, runoilu ja laulut. Eräessä ryhmässä todettiin lorujen ja laulujen olevan kirjojen esiasteita, sillä niissäkin käytetään suomenkieltä ja ollaan vuorovaikutuksessa lapsen kanssa.

Pienempien lasten kanssa, eli alle kaksivuotiaiden kanssa, keskitytään kirjojen kuviin. Kuvista etsitään tuttuja asioita ja keskitytään pieniin konkreettisiin yksityiskohtiin. On tärkeää sen vuoksi, että kuvat ovat selkeitä, suuria ja värikkäitä. Yli kaksivuotiaat ymmärtävät satujen sisältöä ja juonta yllättävän paljon. Kolmevuotiaille lapsille luetaan jo päiväsatuja päiväpiirissä.

Kirjoista suosituimpia ovat ne, jotka liittyvät lapsen kokemusmaailmaan. Esimerkiksi eläinkirjat ovat suosittuja, sillä lapset osoittavat mielellään tietämyksensä tutuista eläinlajeista. Myös autot kiinnostavat. Lisäksi televisiosta tutut hahmot kiinnostavat paljon. Esimerkiksi puuhapete ja postimies Pate ovat kiinnostavia hahmoja myös kirjoissa. Myös yhtäläisyydet omaan elämään herättävät lapsen kiinnostuksen. Eräessä haastattelussa todettiin, että lapsille luetaan erittäin monipuolisesti kaikenlaista kirjallisuutta.

Lorupussia käytetään varsinkin yhdessä ryhmässä hyvin usein, sillä lapset ovat siitä erittäin kiinnostuneita. Kahdessa muussakin lorupussia on kokeiltu. Lapset jaksavat keskittyä hyvinkin pitkään istumaan, sillä on jännittävää odottaa kuka pääsee hakemaan lorun pussista. Lorut ovat lyhyitä ja koskettavat lasten kiinnostuksen kohteita.

5.2 Lukutilanne

Kaikissa ryhmissä pidetään tärkeimpänä keskittymisen kannalta, että lukemistilanne on mielenkiintoinen ja aina positiivinen kokemus. Mielek-

kyyteen koetaan vaikuttavan eniten lukijan oma asenne ja kiinnostus. Lapset ovat innokkaita kuuntelemaan ja osallistumaan lukemistilanteeseen jos se on vapaaehtoista ja hauskaa.

Lapsia saa innostumaan huumorin avulla. Höpsöttely ja heittäytyminen sadun maailmaan on lapselle ihana asia.

Lukutilanteessa koettiin oleelliseksi, että tilanne on rauhallinen. Ohjatussa lukutilanteessa muut aikuiset huomioivat tilanteen ja pyrkivät pitämään sen rauhallisena niin, että kuuntelevat lapsen saavat lukurauhan. Pienillä lukemisen on kuitenkin oltava vapaaehtoista, jotta mielekkyys säilyy, joten lapselle pitää antaa mahdollisuus lähteä ja tulla mielensä mukaan myös kesken lukutilanteen.

Ohjaajien mukaan pienillä lapsilla keskittyminen on hetkittäistä ja kärsivällisyys herpaantuu herkästi, joten 5–10 minuuttia on hyväksi havaittu aika paneutua yhteen kirjaan. Lapsen oma kiinnostus vaikuttaa myös siihen, kuinka kauan jaksetaan keskittyä, sillä osalle lukeminen on hyvinkin mieluista, toiset taas eivät kauheasti innostu. On tärkeää sen vuoksi antaa kaikkien lasten valita vuorollaan mieluinen kirja, johon keskitytään.

Jokaisessa ryhmässä ohjaajien mukaan pienten lasten lukutilanteessa on tärkeä ottaa huomioon kuuntelijoiden määrä. Parhaana pienen lapsen keskittymisen kannalta koetaan pieni ryhmäkoko. Usein parhaiten lukeminen onnistui yhden lapsen kanssa tai 1–3 lapsen ryhmissä.

Mieluisana lukupaikkana pidetään sohvaa tai muuta rauhallista nurkkausta, jossa kaikki halukkaat kuuntelijat saavat ottaa mukavan asennon. Lapsen pitää saada olla myös tarpeeksi lähellä aikuista.

Pitää olla lasten lähellä. Useimmiten istun lattialla ja lapsi joka tuo kirjan saa olla sylissä ja muut halukkaat saa tulla sit siihen viereen.

On tärkeää, että jokainen lapsi näkee kirjan kuvan, jotta keskittyminen on helpompaa. Alle kolmevuotiaat eivät vielä jaksa keskittyä pelkkään lukemiseen, joten on hyvä keskustella lasten kanssa kirjan lukemisen lomassa mieleen nousevista kysymyksistä.

5.3 Kirjallisuuden käyttö lapsen kehityksen tukena

Haastatteluissa tuli ilmi, että kaikissa ryhmissä korostettiin, että luettaessa pienen lapsen kanssa on tärkeintä muistaa, että lukeminen on ennen kaikkea vuorovaikutustilanne. Lukijan pitäisi olla kiinnostunut lukemaan ja keskustelemaan lapsen kanssa mieleen nousevista asioista. Kysymyksiin vastaaminen ja reagointi ovat lapselle tärkeitä asioita. On tärkeää, että lapsen annetaan osallistua niillä taidoilla, mitä hänellä on ja kannustetaan

käyttämään niitä. Tilanteessa korostuu aito läsnäolo ja läheisyys, mikä luo turvallisuuden tunnetta.

Eläytyminen ja vuorovaikutus ovat ensisijainen asia, lasta kuullaan ja katsotaan miten lapsi reagoi. Lukemistilanne on jatkuvaa peilaamista puolin ja toisin.

Lukutilanteessa on tärkeä huomioida myös niitä lapsia, jotka eivät uskalla tai pysty kysymään, vaikka haluaisivat. Siksi on tärkeä osoittaa huomiota jokaista lasta kohtaan ja kannustaa hiljaisempiakin mukaan osallistumaan lukutilanteeseen.

Kaikissa haastatteluissa kävi ilmi, että kirjallisuutta pidetään monin tavoin hyödyllisenä lapsen kielen kehityksen kannalta. Kirjallisuus kehittää myös puheenkehitystä ja esilukutaitoja. Vanhemmat ovat antaneet positiivista palautetta vaikutuksesta puheen kehitykseen, esimerkiksi silloin, kun lapset ovat lorutelleet kotona. Myös päiväkodissa luetusta kirjallisuudesta poimitut aiheet ja opitut käsitteet ovat esiintyneet myös kotona.

Kirjallisuutta käytetään pienten lasten kanssa arkisten asioiden nimeämisen tukena, jolloin termistö tulee tutummaksi. Sanojen ja käsitteiden opettelu sujuu lukemisen ohessa mielekkäästi. Kirjallisuus kehittää lapsen puheentuottoa ja ymmärrystä. Lapsi oppii myös kuuntelemaan ja keskustelemaan. Lisäksi äänneitä ja kirjaimia voidaan opetella tarkoitukseen sopivien kirjojen avulla.

Alle kolmevuotiaat elävät itsekeskeistä elämää, mutta voivat jo aikaisin osata eläytyä toisen asemaan ja ymmärtävät, että kirjan henkilö kokee surua. Toisen asemaan asettumiskykyyn vaikuttaa paljon, kuinka kehittyneitä lapsen sosiaaliset taidot ovat. Pienimmät kuuntelijat eivät ymmärrä kovinkaan paljon satujen sisällöstä, mutta yli kaksivuotiaat pystyvät keskittymään juoneen. Pienikin lapsi pystyy eläytymään kirjan tapahtumiin, jotka koskettavat lapsen elämää. Kirjoja voidaan käyttää vaikeiden tunteiden käsittelyn tukena. Kirjoissa voidaan käsitellä esimerkiksi uhmaikää ja siihen liittyviä asioita. Lapselle voi olla vaikeaa olla erossa vanhemmista päiväkotipäivän aikana. Lapsi voi saada kirjoista lohtua, joissa käsitellään eroa johtuvaa ja siksi vaikeaa ja lapselle ajankohtaista aihetta.

Suosituimmat kirjat käsittelivät lapsen omaa elämää ja elämänkokemuksia. Eräässä ryhmässä esimerkiksi pottakirjaa ja tutista luopumiskirjaa luetaan paljon.

Kirjoja käytetään alle kolmevuotiaiden kanssa myös sääntöjen opetteluun tukena. Kirjoissa pohditaan esimerkiksi sitä, miksi sääntöjä tulee totella ja miltä tuntuu, kun joku vie lelun kädestä. Lapsi voi kirjojen avulla oppia paljon toisen huomioimisesta.

Haastatteluissa mainittiin hyötynä myös, että lapset saavat valmiita malleja omiin tarinoihinsa, joita he alkavat tuottaa. Lapset oppivat myös keksimään tarinoihin uusia käänneitä, jolloin mielikuvitus kehittyy.

Kirjallisuutta on mahdollista käyttää myös leikin tukena. Eräässä ryhmässä sovelletaan isompien lasten kanssa käytettyä tarinapussi-menetelmää pienille. Tarina luetaan menetelmässä muutaman kerran ja pussista löytyy tarvikkeita, joilla tarinaa voi leikkiä eteenpäin. Sadut ovat yksinkertaisia ja lyhyitä, kun käytetään menetelmää pienten kanssa. Lapset pitävät myös siitä, että aikuiset osallistuvat leikkiin ja kommentoivat lasten uusia ratkaisuja leikin edetessä. Lisäksi kirjojen avulla voidaan opetella alkeita myös väreistä, numeroista, vuodenaajoista, iästä ja sukupuolikäsitteistä.

5.4 Kirjallisuuden arvostus tämän päivän päiväkodeissa

Kaikissa ryhmissä koetaan, että päiväkodissa lukemista arvostetaan, mutta tilalle on tullut niin paljon kaikkea muuta, josta päivät täyttyvät. Eräässä haastattelussa tuli puheeksi se, kuinka vanhanaikaisia satuhetkiä ei varsinaisesti ole, kuten esimerkiksi 20 vuotta sitten. Varsinainen lukemistuokio keskittyy useissa ryhmissä vain päivälevolle.

Lapsijohteista lukemista on paljon, mutta päivään on tullut ihan liikaa kaikkea muuta. Pienet sadut kunhan kulkee siinä mukana pitkin päivää. Ei enää ole semmosia vanhanaikaisia lukuhetkiä, että nyt tässä istutaan ja ollaan.

Jokaisessa ryhmässä todettiin, että lukemiseen ei välttämättä jäänyt niin paljon aikaa kuin olisi haluttu. Päivärytmi on hektisempää ja kiireisempää. Päivä kulkee sen mukaan miten on suunniteltu, päivää rytmittävät ruokailut ja retket, joiden mukaan mennään.

Jos lapsella esimerkiksi on vähän semmonen olo, että mitähän tässä nyt keksis, otetaan kirja.

Kahdessa kolmesta ryhmästä koettiin, että lukemisesta arvostettiin paljon heidän ryhmissään. Lukemisen vähentymistä tapahtuu haastattelujen mukaan varsinkin suurissa ryhmissä, eivätkä lukemistilanteet ole yleensä suunniteltuja.

Ryhmät on suurentuneet. Se vaikuttaa, että se on ikävä kyllä vähän semmonen läpihuutojuttu. Lukemiseen ei päästä syventymään ihan niinkun haluttais. Kun mietitään semmosia perinteisiä, nyt otetaan kirja, istutaan ja luetaan, niin niissä oli jotain ihanaa.

5.5 Uusia innovaatioita kirjallisuuden käyttöön

Pienryhmätoimintaan pitäisi panostaa enemmän, sillä lapset pystyvät keskittymään paremmin lukemiseen pienissä ryhmissä. Pienten ryhmissä aika saattaa huomaamatta kulua pelkkään perushoittoon jos ryhmäkoko on liian suuri, sillä muuhun ei ehdi keskittymään. Alle kolmevuotiaat kokevat tärkeäksi saada aikuisen huomiota, joten aito läsnäolo lasten kanssa on ensiarvoista. Lapsen yksilöllinen huomioiminen mahdollistuu parhaiten pie-

nessä ryhmässä, jolloin keskittymistä ei tarvitse jakaa monen lapsen kesken. Näin on mahdollista toteuttaa ohjattua toimintaa enemmän lasten kanssa.

Yhdessä ryhmässä mainittiin, että kirjallisuutta voisi olla saatavilla enemmän. Myös aikuisen asenteen ja kiinnostuksen koetaan vaikuttavan siihen, kuinka paljon lapsille luetaan. Yksi haastatteluissa ilmennyt idea oli, että lukuhetkeen panostettaisiin enemmän ja käytettäisiin enemmän rekvisiittaa lukuhetken elävöittämiseen.

Materiaalia on jonkin verran, mutta voisi olla lisää. Aikuisella voisi olla valmis kirjakopetti selän takana, eli tietynlainen herkkyys aikuiselta huomata milloin lapsi on kiinnostunut.

Jokainen haastatettava pitää positiivisena asiana, että kirjastoauto käy Kuntalantien päiväkodissa kerran viikossa. Sieltä saa aina uudenlaista materiaalia. Ohjaajat olivat sitä mieltä, että kirjastoautolla käymistä voisi kehittää niin, että lapsetkin voisivat tulla mukaan valitsemaan kirjoja. Kirjastoauto viipyy päiväkodilla vain vartin, joten se vaatisi uudenlaisia järjestelyitä. Ehdotuksena oli porrastussysteemi, jonka mukaan jokaisesta ryhmästä pääsisi muutama lapsi kerrallaan mukaan hakemaan kiinnostavia kirjoja. Se voisi lisätä kiinnostusta kirjoja kohtaan entisestään ja lisäksi opettaisi kirjastokäytöstä lapsille.

Kirjallisuuden käyttöä pyritään rikastuttamaan jokaisessa ryhmässä. Satujen elävöittämisessä on käytetty esimerkiksi käsinukkeja. Käsinukkeleikillä voidaan myös jatkaa satua, jolloin satu saa täysin uudet polkunsu lasten mielikuvituksen kautta.

Mainittiin, että tarinasta voi myös piirtää. Pienetkin lapset voivat itse tuottaa paperille taideteoksia satujen innoittamina. Eräässä ryhmässä lastentarhanopettaja piirsi itse suurelle paperille samalla kun kertoi tarinaa, josta tulikin hyvin suosittu juttu.

Lisäksi haastatteluissa tuli esiin ideoita kuinka kirjallisuutta voi käyttää mihin vain. Tuli esiin ideoita, joiden mukaan tarinoiden hahmoja voisi asarrella, leipoa tai näytellä itse.

Satuja voi käyttää myös liikunnan tukena. Eräässä ryhmässä sadun avulla nostettiin esille, kuinka satuja käyttämällä voidaan saada lapsen kehitystavoitteista tärkeää tietoa. Esimerkissä toinen aikuinen kirjoitti havainnot ylös, kun toinen kertoi lentokonesatua, jossa lapset matkivat lentokonetta. Lapset motivoituivat tarinan avulla helpommin kiinnostumaan toiminnasta. Lapset muun muassa hyppivät eteenpäin, peruuttivat ja tasapainoilivat tarinan mukana.

Yksi haastatelluista kertoi esimerkin, että Sibeliukseen tutustuessa lasten kanssa kuunneltiin pienissä ryhmissä Sibeliuksen teosta ”Vesipisarot” ja samalla kerrottiin tarinaa vesipisaroista. Lisäksi pöydälle pudotettiin vesi-

pisaroita tunnelman lisäämiseksi. Sen jälkeen pienet saivat itse piirtää pisaroita.

Eräessä haastattelussa kerrottiin, kuinka satua voidaan käyttää myös satusuunnistuksessa. Tämäkin menetelmä on poimittu isommilta lapsilta mutta myös pienten kanssa tämä toimii yksinkertaistettuna versiona. Satu leikellään menetelmässä osiin ja yksi aikuinen kiertää lasten kanssa. Satuun liittyvät myös kuvat, jotka esittivät jotain tavaraa, jonka luokse pitää suunnistaa. Kun lapsiryhmä löytää oikean paikan, joka liittyy kuvaan ja satuun, luetaan satua eteenpäin ja paljastuu uusi kuva, jonka luokse suunnistetaan. Lapsille menetelmä on mieleinen, joten he saavat käyttää päättelykykyään hyväksi.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005) mainitaan lastenkirjallisuus kielen merkityksen yhteydessä ja taiteellisen kokemisen ja ilmaisun yhteydessä. Sen sijaan sisällöllisten orientaatioiden yhteydessä ei ole mainittu erikseen kieltä ja vuorovaikutusta. Tämän vuoksi päiväkodin työntekijät joutuvat vastuulliseen tilanteeseen ja pohtimaan itse, millä keinoin lapsen kielellistä kehittymistä voidaan parhaiten tukea ja mikä osuus kirjallisuuden lukemisella ja käsittelyllä on varhaiskasvatuksessa. (Suojala 2009, 40.)

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä oli, miten kirjallisuutta käytetään alle kolmevuotiaiden kasvatuksessa. Tutkimuksessa sain mahdollisuuden selvittää yhden päiväkodin kolmen alle kolmevuotiaiden ryhmän työntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä siitä, millaisen arvon kirjallisuuden käyttö saa heidän ryhmässään. Näkemykset vaihtelivat ryhmäkohtaisesti, joten henkilökunnan omat asenteet ja kiinnostus kirjallisuutta kohtaan vaikuttavat oleellisesti siihen, miten paljon ryhmässä luetaan kirjallisuutta.

Erilaisten koskettelu-, katselu-, kuva-, ja palikkakirjojen kautta edetään oikeisiin lastenkirjoihin. Kirjojen katseluun kulutetaan aluksi muutama minuutti päivässä ja tutustumisen tulee olla luontevaa ja tapahtua lapsen ehdoilla. Taitoja harjoitellessaan lapsen on saatava tuntea olevansa arvostettu ja onnistumisen elämysten korostaminen on tärkeää itsetunnon pohjan luomiselle. Päivittäinen lukuhetki tarjoaa lapselle kokemuksen arvokkuudesta, sillä kiireinen aikuinen uhraa tärkeää aikaansa lapselle. (Koppiinen ym. 1989, 102.)

Kirjallisuutta käytetään haastatteluiden mukaan melko paljon pitkin päivää. Kirjat ovat lapsen ulottuvissa koko ajan. Pääosin lukemistilanteet alkavat lapsilähtöisesti, jolloin lapsi tuo aikuiselle kirjan. Lapsi saa itse päättää, millaista kirjallisuutta lapsi haluaa ja kuinka kauan hän jaksaa keskittyä. Kirjallisuuteen liittyvää ohjattua toimintaa on vähemmän, mutta pienissä ryhmissä lukeminen on yleistä.

Lapsen tulee itse saada valita mielenkiintoista kirjallisuutta ja tutustua kirjoihin niin yksin, muiden lasten kuin aikuisten kanssa. Päivähoidossa tarvitaan yksilöllisiä ja pienen ryhmän lukuhetkiä. (Suojala 2009, 42.)

Lapsen omia runoja ja tarinoita voidaan käsitellä monesta näkökulmasta. Lapsi tutkii ja leikkii kielellä niillä taidoilla, joita hänellä on. Pohjana lapsen kertomuksille ovat kuullut sadut ja niiden luomat mielikuvat. Olennaisinta uusien tekstien luomisessa on tuottamisprosessi. Sanat ovat lapselle kuin näkymättömiä leikkivereita tai palikoita, joita voi järjestellä mielikuvituksen mukaan ja luoda uusia merkityksiä. Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä tiukemmin hän on kirjan maailman sisässä. Eräässä päiväkodissa alle kolmevuotiaiden osastolla oli 20 kirjaa, joita luettiin syksyn aikana yhä uudelleen. Innokkaimmat kirjaston käyttäjät alkoivat muistaa tarinat ulkoa ja niin sanotusti leikisti lukea itse tarinoita lisäten tai poistaen niistä erilaisia asioita. (Heinonen 2001, 202–203.)

Pienetkin lapset osaavat luoda tarinoita. Oli yllättävää huomata, että myös tarinan kerrontaan liittyvää sadutusta voi käyttää myös kolmevuotiaiden ja sitä nuorempien lasten kanssa. Sadutus pienillä on kuitenkin erilaista ja yksinkertaisempaa, kuin vanhempien lasten kanssa. Satu voi olla vain yksi lause, josta voi tehdä myös esimerkiksi laulun. On mielestäni positiivista, että ei lasten ikää koeta rajoittavana tekijänä taiteen tekoon, vaan annetaan myös pienelle mahdollisuus näyttää osaamistaan ja tuottaa tarinoita. Pienikin lapsi kokee ylpeyttä saadessaan huomiota osaamisestaan ja näin myös itseluottamus kasvaa.

Myös loruttelu ja riittäminen ovat paljon käytettyjä menetelmiä pienten parissa Kotalantien päiväkodissa. Jokaisessa ryhmässä käytetään loruja ja riittämistä lasten kanssa. Osassa ryhmistä käytetään myös lorupussia.

Välimäki käsittelee lorujen käyttöä alle kolmevuotiaiden kasvatuksessa. Lorukortteja käyttämällä kehitetään alle kolmevuotiaiden muistia ja havaitsemista. Havaintojen teko on tärkeä osa oppimisen perustaa ja kielellistä kehitystä. Lorupussi on perinteisin tapa käyttää loruja pienten kanssa. Jo lorupussin esille ottaminen voi tarkoittaa lapsille, että jotain tärkeää ja mukavaa on alkamassa. Lorupussi auttaa nimeämään ja luokittelemaan asioita, myös sadutusta voi kokeilla lorupussin avulla. Tunteita voi ilmaista lorupussin avulla ja se voi auttaa tiedostamaan ympäröivää maailmaa paremmin. Visuaaliset mielikuvat täydentyvät lorukorttien kuvien avulla ja lorutellessa myös kielellinen tietoisuus kasvaa. (Välimäki 2011, 37.)

Satuja luetaan niin kotona kuin päiväkodissa. Erilaista on, toimiiko lukijana isä, äiti tai muu läheinen henkilö vai päiväkodin työntekijä. Päiväkodin ihmissuhteet poikkeavat perheen ihmissuhteista, joten päiväkodin aikuisilta ei pitäisi odottaa sellaista mitä lapsi saa vanhemmiltaan. Strandellin mukaan lukemisessa päiväkodissa ei ole vikaa, toimintaedellytykset päiväkodissa ovat erilaiset kuin perheessä. (Strandell 1995, 50.)

Lukeminen lapselle on erilaista kotona ja päiväkodissa. Päiväkodissa lapsi saa lukemisen avulla läheisyyttä ja huomiota ja vaikka se on erilaista kuin

se mitä lapsi saa kotona, vuorovaikutus on silti lapselle tärkeää myös päiväkodissa.

Hyviä ympäristöjä lukemiselle ovat satunurkkaukset, joissa lapset voivat istua tyynyillä tai ovat vatsallaan lukijaa lähellä. Lukijan ja lapsen yhteys on tärkeintä onnistuneelle lukutilanteelle. Opettajan tärkeä tehtävä on pohdita miten ottaa lapset huomioon vuorovaikutuksen osapuolina ja miten kasvattaja luo ehjän kirjallisuuden tulkinnan eläytymismahdollisuuksiin. Opettajan tärkein tehtävä on oikean ilmapiirin luominen. Tämä ja edellä mainittu vuorovaikutuksen luominen ovat pedagogisen toiminnan lähtökohtia. (Heinonen 2001, 202.)

Lukemistilanteessa korostettiin myös lukijan omaa kiinnostusta ja asennetta. Satuun heittäytyminen koettiin tärkeäksi lasten mielenkiintoa edistäväksi tekijäksi.

Paakkunaisen ja Pirhosen opinnäytetyössä tutkitaan satujen käyttöä 3–5-vuotiaiden ryhmissä. Tuloksena mainitaan, että nukutustilanne on suosituin ajankohta satujen käyttöön. Vähiten satuja puolestaan käytetään siirtymistilanteissa, sillä lasten koettiin olevan riehakkaampia ja hälinä saattoi estää lasta keskittymästä kirjaan. Omassa tutkimuksessani tulokset eroavat huomattavasti, sillä nukutustilanteissa harvoin käytetään satuja pienten lasten kanssa, mutta siirtymistilanteet mainittiin jokaisessa ryhmässä otollisena ajankohtana kirjallisuuden käyttöön. Haastateltavat perustelivat tätä sillä, että lapset saadaan näin koottua yhteen ja rauhoittumaan tulevaa siirtymistä varten.

Paakkunainen ja Pirhonen mainitsevat tilajärjestelyistä, että rauhallinen tila, sopiva lapsimäärä ja sopiva satu ovat tärkeitä lukutilanteissa. Omassa tutkimuksessani tulokset ovat samankaltaisia, mutta pienten kanssa lapsimäärän tulee olla pienempi, eli 1–3 lasta, kun taas vanhemmilla 6–10 lasta on sopivasti. (Paakkunainen & Pirhonen 2002.)

Satujen valintaan vaikuttaa Pirhosen ja Paakkunaisen mukaan teemat ja vuodenajat. Seikkailusatuja luetaan eniten, nonsense- ja pilasatuja seuraavaksi eniten ja fantasiasatuja myös. (Paakkunainen & Pirhonen 2002.)

Erona omiin tuloksiini on, että alle kolmevuotiaiden kanssa luetaan pääosin lyhyttekstisiä kuvakirjoja ja katselukirjoja. Pienet sadut, lorut ja runot ovat alle kolmevuotiaiden suosiossa. Pienten lasten kirjallisuudessa pysyttään yleensä todellisuudessa, joten fantasiaa tai nonsense-satuja ei vielä käytetä samalla tavoin kuin vanhempien lasten kanssa.

Ohjatussa toiminnassa lukemista käytetään ryhmissä jonkin verran, mutta pääosin lukeminen tapahtuu vapaassa toiminnassa. Kirjallisuutta käytetään aikuisjohteisesti esimerkiksi siirtymätilanteissa. Tulos poikkesi aikaisemmasta tutkimuksesta (Paakkunainen & Pirhonen 2002) sillä yleensä siirtymistilannetta ei pidetty otollisena ajankohtana kirjallisuuden käyttöön. Opinnäytetyöni tuloksissa satujen käyttöä siirtymistilanteissa perusteltiin sillä, että lapset saa näin kerättyä koolle ja rauhoittumaan, joka helpottaa

tulevan siirtymistilanteen sujumista. Nukutushetkeä puolestaan pidetään yleisesti suosittuna satuajankohtana, mutta haastatteluissani kävi ilmi, että pienten parissa ei yleensä käytetä satua tässä tilanteessa, vaan suositumpaa on kuunnella esimerkiksi rauhallista musiikkia, joka on vähemmän aktiivivaa.

Lapsen kehityksen kannalta on tärkeää, että lapselle puhutaan. On kuitenkin tärkeää kuulla myös kirjoitettua kieltä, jotta ymmärtävä lukeminen kehittyy passiivisesti, vaikka lapsi ei osaisi puhua. Kirjoitettu kieli ja käyttökieli ovat alkaneet erkaantua toisistaan. Tietoisuus kielestä kehittyy, kun lapselle luetaan erilaisia tekstejä. Lapselle on annettava malli lukemisesta, jotta lapsi kiinnostuisi kielestä ja myös lukemaan ja kirjoittamaan oppimisesta. Lapsi tottuu kuuntelemaan ja kuulemaan, hän erottaa sanojen alkuaänteen ja kuulee äänteen paikan sanassa. Lapsi oppii erottamaan myös pitkän ja lyhyen äänteen toisistaan sekä huomaa eripituiset sanat. Lukemaan oppiminen vaatii kykyä ymmärtää, että sanat koostuvat äänneistä ja että nämä äänneet vastaavat kirjaimia. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 35–36.)

Lukemisen monet positiiviset hyödyt puolustavat kirjallisuuden käytön asemaa päiväkodissa. Haastatteluissa otettiin esille varsinkin kielen kehittyminen. Kielen oppimiseen kuuluu myös äänneiden ja kirjainten ymmärtäminen. Pohja kielen kehittymiselle luodaan varhaislapsuudessa.

Moraalin ja empatiakyvyn kehittyminen kirjallisuuden avulla, mainittiin myös haastatteluissa keskeisenä lukemisen positiivisena puolena. Jo pienet kuulijat osaavat eläytyä kirjallisuuden hahmoihin. Kempin mukaan (2003, 82) Samastuminen voi tuottaa erilaisia roolimalleja. Satujen hahmot on tehty kiinnostaviksi. Satuihin eläytyminen lisää empatiakykyä, joka palvelee henkistä kasvua.

Pirhonen ja Paakkunainen käsittelevät tutkimuksessaan, kuinka saduilla voi tukea 3–5-vuotiaiden lasten mielikuvitusta ja käsitellä pelkoja. Satuja käytetään tutkimuksen mukaan, kun työstetään arjen tapahtumia, eettisyyttä ja moraalialia. (Paakkunainen & Pirhonen 2002.)

Alle kolmevuotiaiden lasten parissa tarkastellaan pääosin arkeen liittyviä asioita, mutta myös eettisyyteen ja moraalin liittyviä aiheita. Alle kolmevuotiaille suunnattu kirjallisuus eroaa 3–5-vuotiaille suunnatusta kirjallisuudesta, sillä eri-ikäiset ja erilaisella kehitystasolla lapset ovat kiinnostuneita erilaisista asioista. 3–5-vuotiaiden lasten kanssa voidaan käydä läpi teemoja, jotka ovat kehitysvaiheessa ajankohtaisia, kuten esimerkiksi kiusaamiseen liittyviä aiheita.

Tuttujen kirjojen lukeminen yhä uudelleen ja hahmojen kanssa läheiseksi tuleminen täyttää monia lapsen tarpeita, mutta on aikuisen vastuulla tuoda tarjolle eri tavoin kuvitettuja kirjoja tai runoja ja tietokirjoja. Valittujen kirjojen on tärkeää tarjota mahdollisuus samastumiseen ja empatian kehittymiseen, huumorin kokemiseen, tunteiden käsittelyyn ja kielellisiin elämyksiin. (Heinonen 2001, 202–203.) Lapselle sopivien kirjojen aiheet liit-

tyvät lapsen lähimaailmaan ja kehitysvaiheeseen, mutta tuloksista selviää, että kaikenlaista kirjallisuutta luetaan monipuolisesti, jos se kiinnostaa lasta.

Asioiden käsittely ja käsittäminen kuvitteellisella tasolla on luovuuden, kuten muidenkin henkisten toimintojen perusta. Sadut edistävät lapsen henkistä kehitystä ja hyvinvointia, sillä lapsi samastuu kirjan päähenkilöön, joka tapahtumien edetessä oppii luottamaan itseensä selviytyessään yksin. Kirjan henkilö voi saada uusia luotettavia ystäviä, jolloin lapsikin voi oppia paljon luottamuksesta muihin ihmisiin. Kertomusten avulla myös aggressioita pystyy purkamaan ketään vahingoittamatta. Sadut tukevat ja rohkaisevat itsenäistymistä, jota päiväkodissa ja koulussa edellytetään. Lapsi voi kirjojen myötä oppia myös ystävällisen käytöksen arvon verrattuna ylimielisyyteen ja töykeyteen. (Ylönen 2000, 28.)

Alle kolmevuotiaiden parissa esimerkiksi uhmaikää ja tutista luopumisen teemoja esitellään kirjallisuudessa. Alle kolmevuotiaiden lempikirjallisuus liittyy sen ikäisten arjen kysymyksiin, kuten eroon vanhemmista, potalla käymiseen, mutta myös henkilökohtaisesti lasta kiinnostaviin teemoihin, kuten eläimiin tai dinosauruksiin.

On tärkeää, että aikuinen on aidosti läsnä lukutilanteessa ja eläytyy kirjaan, joka tukee lapsen motivaatiota. Lukutilanteessa tulee kunnioittaa lasten aloitteita ja kommentteja, mutta ryhmässä luettaessa myös kirjaan kannattaa ohjata keskittymistä. Taitava lukija osaa johdatella keskustelun takaisin kirjaan, vaikka kuunnellessaan lapsen ajatuksia tarinasta. (Suojala 2009, 43.)

Hassuttelu ja kirjaan eläytyminen koettiin haastatteluissa tärkeänä elementtinä lasten kiinnostuksen säilyttämisessä kirjaa kohtaan. Vuorovaikutuksellinen lukutilanne on lapselle tärkeä, sillä varsinkaan pieni lapsi ei jaksakaan keskittyä ilman, että hänetkin otetaan mukaan keskusteluun.

Vuorovaikutus on lapselle elintärkeää. Vuorovaikutus vie eteenpäin lapsen kehitystä. Lapsen aivot eivät ole passiivisesti puhetta rekisteröivä nauhuri vaan vuorovaikutuksen avulla positiiviset tunteet vahvistuvat. Hän saa aikuiselta vuorovaikutuksen avulla kuvan elämästä, jonka vuoksi kasvattajan tehtävä on niin ainutlaatuinen. Jokaisella on oikeus tuntea itsensä tarpeelliseksi ja tärkeäksi. Lapsen vuorovaikutus vanhempien ja ympäristön kanssa vaikuttaa lapsen persoonallisuuteen, sillä hän muodostaa itsestään kuvan hyvin varhain persoonana. Näin muodostuu hänen ensimmäinen minäkuvansa. Lapsen itsetunto kehittyy terveeksi, mikäli hän huomaa, että hänelle annetaan aikaa ja hänen asioistaan ollaan aidosti kiinnostuneita. Heikko itsearvostus saattaa syntyä helposti, mikäli hän ei saa tarpeeksi arvostusta ja lasta aliarvioidaan tai vähätellään, josta voi seurata koko elämän kestävä arvostuksen puute itseä ja omia saavutuksia kohtaan. (Kempinen 2003, 37–38.)

Jokaisessa haastattelussa korostettiin lukutilannetta vuorovaikutustilanteena. Lukutilanteessa käydään dialogia kirjan sisällöstä, mikä parantaa lap-

sen itseluottamusta ja tunnetta siitä, että hänenkin ajatuksillaan on väliä. Jokaista pyritään huomioimaan omien kykyjensä mukaan ja jokainen pikuinen saa vuorollaan sylipaikan. Kirjoista voidaan esittää kysymyksiä myös niille lapsille, jotka eivät muuten rohkenisi liittyä keskusteluun. Tämä lisää osallisuuden kokemusta.

Päiväkodeissa henkilökunnan keskeinen tehtävä on huolehtia aikataulussa pysymisestä ja päiväohjelman etenemisestä. Päiväkodissa siirrytään toiminnosta toiseen tiettyinä ajankohtana. (Strandell 1995, 51.)

Arvostukseen liittyvästä asiasta keskustellessa kävi ilmi, että päiväkodeisakin lukeminen jää välillä muiden asioiden varjoon. Varsinkin alle kolmevuotiaiden ryhmässä lukeminen voi olla vähäisempää sen vuoksi, että voidaan olettaa, että niin pienet lapset, eivät ole tarpeeksi kiinnostuneita tarinoista ja aikaa kuluu paljon perushoittoon alle kolmevuotiaiden kanssa.

Toinen tutkimuskysymyksistäni oli selvittää, miten kirjallisuuden käyttöä voi kehittää päiväkodeissa. Keskustellessa käytön kehityksestä, kannatusta sai varsinkin pienryhmätoiminnan lisääminen, jotta aikaa yksilölliseen huomiointiin olisi enemmän. Myös lukutilanteeseen olisi hyvä panostaa ja luoda siitä mielenkiintoinen elämys.

Kirjaan kannattaa syventyä rauhallisessa paikassa ilman kiirettä, jotta lukelämyksen kokemus on myönteinen. Oikea hetki on silloin, kun lapset ovat virkeitä ja valmiita keskittymään ja kasvattaja on myös motivoitunut lukemaan kirjaa. Tunnelman lisäämiseksi voi erilliseen lukunurkkaukseen hankkia vaikka suuren patjan ja tyynyjä. (Luota 2005, 14.)

Lukunurkkauksen tekeminen päiväkotiin, voisi tehdä lukemisesta kiinnostavampaa ja tunnelmallisempaa. Lukunurkkaus tekisi lapselle ja aikuiselle lukemisesta miellyttävämmän kokemuksen.

Lukupaikka vaikuttaa lapsen mielenkiintoon siinä missä lukemistyylikin. Sisältöön paneutuva, riittävän vaihteleva ja selkeä lukemistyyli edistää keskittymistä. (Koppinen, ym. 1989, 104.)

Lukupaikan ohella myös lukutyyli koetaan tärkeäksi. Tähän vaikuttaa pääosin se, kuinka kasvattaja itse suhtautuu lukemiseen. Jos aikuinen on arvostaa lukutuokioita, varaa lukemiseen aikaa ja eläytyy, myös lapset keskittyvät paremmin.

Varhaiskasvatusympäristö voi monin tavoin tukea lapsen kiinnostusta kirjoihin. Laadukkaat ja usein vaihdettavat kirjat, houkuttelevat lapsia tutki-
maan kirjoja. Lukunurkan järjestäminen ja kirjoihin liittyvät leluhahmot tai teatterinuket voivat saada lapset kiinnostumaan saduista enemmän. Lukutilanteet tulisi järjestää sellaiseksi, että lapsen motivaatio ja kiinnostukset otetaan huomioon, mutta tuetaan samalla lapsen tarinan hahmotusta ja ymmärtämistä. (Suojala 2009, 40.)

Lukunurkkauksiin voisi järjestää myös muuta rekvisiittaa, sillä haastattelussa todettiin, että vähällä vaivalla saisi elävöitettyä kirjoja lisää. Esimerkiksi käsinuket voisivat tuoda lukemiselämykseen vaihtelua. Kirjastoauto käy päiväkodissa, jota pidettiin haastatteluiden mukaan positiivisena asiana. Uudistusehdotuksena nousi esiin idea, jonka mukaan myös lapsia voisi ottaa mukaan kirjastoautolle.

Kirjallisuutta voidaan lasten parissa käyttää myös erilaisilla tavoilla, kuin vain lukien. Kirjojen pohjalta voi piirtää, maalata, muovilla, askarrella, leipoa tai rakennella kirjan henkilöitä tai tapahtumia. Kirjan henkilöistä ja tapahtumista voi keksiä näytelmän, kertoa, rakentaa nukketeatterin, sepittää uutisen tai laatia sarjakuvan. Kertomusta voi itse jatkaa tai sepittää uuden kirjan vanhan pohjalta. Kertomuksen voi muuttaa runoksi tai runon kertomukseksi. (Koppinen ym. 1989, 110.)

Kehityksestä keskustellessa jokaisessa ryhmässä uudet ja monipuoliset tavat käyttäjä kirjallisuutta lasten kanssa, saivat kannatusta. Kirjojen lukeminen lasten kanssa on hedelmällistä, mutta yhdistelemällä lukemiseen myös muita elementtejä, kuten erilaisia taiteenlajeja, kirjallisuuden käyttö voi nousta uudelle tasolle. Lukemiseen saa yhdistettyä esimerkiksi musiikkia, leikkejä, tai maalaamista. Satujen käytössä vain mielikuvitus on rajana.

Mitä nuorempi lapsi on, sitä kokonaisvaltaisempi on hänen tapansa kokea. Satua kuuntelevaa lasta tarkkaillessa voi huomata kuinka fyysisesti hän elää kuulemaansa. Tämän vuoksi lapsella pitäisi antaa omaa tilaa ja muita häiritsemättä osallistua omalla tavallaan lukemiseen. (Heinonen 2001, 201.)

Sadunlukutilanteesta voi tehdä lapselle mielenkiintoisen aktiivisella monia aisteja. Satua voi elävöittää monin tavoin, jotta saadaan pientenkin lasten kiinnostus heräämään kirjallisuutta kohtaan. Haastattelussa tuli esiin monenlaisia uusia ideoita kirjallisuuden käyttämiseen pienten parissa. Sibeliuksen musiikkiin tutustuttaessa käytetty esimerkki kirjallisuuden monista käyttömahdollisuuksista oli mielestäni loistava, sillä siinä yhdistettiin mielikuvituksellisesti monta taiteellista elementtiä, joihin pieni lapsi voi eläytyä kokonaisvaltaisesti.

Vaikka lastenkirjat ovat usein pääosin leikki-ikäisille, teoriakirjallisuuteen kytkeytyvät haastattelutulokset osoittavat, että alle kolmevuotiaat hyötyvät kirjallisuuden käytöstä erittäin merkittävästi. Kirjojen käyttö myös pienempien lasten kasvatuksessa on lapselle mieleistä ja todistetusti kehittävä.

7 POHDINTA

Kiireellinen ja hektinen arki on vaikuttanut siihen, että yleisesti koetaan, että perinteisiä lukuhetkiä on päiväkodissa vähemmän, myös omissa haastatteluissani aihe tuli esille. Muita mielenkiintoisia aktiviteetteja on tullut lukemisen tilalle. Halusin kuitenkin tehdä opinnäytetyön aiheesta, joka on ollut minulle itselleni pienestä lapsesta saakka merkityksellinen.

Opinnäytetyöprosessi oli kaiken vaivan arvoinen. Sain mielenkiintoisia tuloksia kirjallisuuden käytön nykytilanteesta. On ilahduttavaa huomata, että kirjallisuudella on edelleen paikka varhaiskasvatuksessa, vaikka sitä ei erikseen valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöllisissä orientaatioissa määritelläkään ja vastuu kirjallisuuden käytöstä on kasvattajilla päiväkodissa. Kasvattajan oma asenne ja kiinnostus vaikuttavat keskeisesti siihen, miten kirjallisuutta ja millaisia kirjoja lasten kanssa käytetään. Itse sain valtavasti hyödyllistä tietoa tulevaa ammattiani varten.

Haastatteluissa tuli esiin myös se, että on hyödyllistä keskustella ja avata välillä työtään, jotta muistaa miksi se on tärkeää. Esimerkiksi kirjallisuuden merkitystä pohdittaessa on hyvä muistaa, millä tavoin kirjallisuuden käyttö kehittää lasta. Ryhmähaastattelutilanteessa keskustellessa esiin nousee myös uusia ideoita, joita voi lähteä toteuttamaan.

Modernin virtuaalisen viihteen ja perinteisen kirjallisuuden vastakainasettelu nousee esiin monissa yhteyksissä. Televisio-ohjelmat tulivat esiin haastatteluissamme myös. Jo kolmevuotiailla ja sitä nuoremmilla lapsilla lempikirjallisuuteen saattaa kuulua televisiosta tuttuja hahmoja. Kotona jo pienenkin lapsen päivään voi kuulua paljonkin virtuaalista viihdettä, sillä nykyään televisio ja tietokone kuuluvat yhä enenevässä määrin perheen arkeen.

Liika television katselu voi passivoida lasta. Lapsen ei tarvitse työstää valmiita televisiosta tulevia satuja tai käyttää mielikuvitustaan samalla tavoin kuin tarinoita kuunnellessaan. Television ääreen voi jämähtää pitkäksi aikaa. (Kemppinen 2003, 56.) Alle kaksivuotiaille television katsomista ei edes Mannerheimin Lastensuojeluliiton mukaan suositella lainkaan. Kotona pienikin lapsi voi viettää aikaa television ääressä. Virtuaalisen viihteen voidaan joissain tapauksissa antaa korvata perinteisiä satuja. Televisio-ohjelmat voivat tarjota kehittäviksi luokiteltuja ohjelmia, mutta ne eivät korvaa perinteistä kirjallisuutta. Päiväkodeissa ei kovin usein katsella televisiota, ainakaan alle kolmevuotiaiden kanssa. Mutta se mitä lapsen arkeen kuuluu kotona, heijastuu myös päiväkotiin.

Suomalainen kulttuuri ja kieli sen mukana ovat muuttumassa ja kansainvälistymässä. Perinteisillä saduilla, kertomuksilla ja loruilla on kuitenkin paikka länsimaisessa varhaiskasvatuksessa. Kasvattajan velvollisuutena on seurata aikaansa. Kieli on avain kaikkeen muuhun, kouluissakin käytetään edelleen aapista lukemisen oppimiseksi. Kasvattajan tehtävä on ymmärtää erilaista koodikieltä mutta on tärkeä muistaa, että kieli on osa kulttuuriperintöämme, vaikka sanasto on muuttunut. (Välimäki 2011, 41.)

Median lisäksi muuttunut sanasto, käsitteet ja uudet trendit, jotka näkyvät jo pienten lasten puheessa tuovat muutoksia perinteiseen kirjallisuuden käyttöön. Kasvattajien on pysyttävä ajan hermolla, Angry Bird-villityksineen, jotta pystyisi keskustelemaan lasten kanssa heille ajankohdaisista asioista, mutta silti tuettava perinteisten kirjallisuuslajien säilymistä lasten arjessa.

Kirjallisuuden käytöllä on alle kolmevuotiaiden kasvatuksessa valtavasti positiivisia puolia, jotka tulivat esiin teoriakirjallisuudessa ja kasvattajien kokemuksissa. Lukemista kannattaa mielestäni puolustaa, sillä lukemista ei kuitenkaan pysty korvaamaan mikään. Ainoastaan lasta kasvattava aikuinen voi vaikuttaa tähän.

Jatkotutkimusaiheena voisi olla esimerkiksi kirjallisuuden käyttö eri-ikäisillä, esimerkiksi esikouluikäisillä. Myös kehitysideoihin voisi tarttua ja lähteä selvittämään miten niitä voisi käytännössä toteuttaa. Toimintatutkimusta voisi tehdä esimerkiksi siitä, miten aktivoivaksi suunniteltu lukunurkkaus toimii käytännössä ja kuinka paljon se lisää lasten kiinnostusta kirjallisuutta kohtaan.

Pienryhmätoiminnan kehittäminen olisi hyödyllinen jatkotutkimusaihe opinnäytetyöstäni. Pienryhmätoiminnan lisääminen tuli ilmi haastatteluisani ja se liittyy keskeisesti myös lukemismahdollisuuksiin päiväkodissa. Lukeminen tapahtuu alle kolmevuotiailla pienissä ryhmissä ja lukutilanne pitäisi olla rauhallinen ja aikaa pitäisi olla tarpeeksi paneutua lukuhetkeen. Tämä mahdollistuu pienryhmätoiminnalla.

LÄHTEET

- Alijoki, E. 1998. Pesästä pieni ponnistaa. Lasten varhaisten vuorovaikutustaitojen tukeminen. Rauma: Kirjayhtymä Oy.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1993. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hujala, E. & Turja, L. 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Jokipaltio, J. 1996. Sadun voimat. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Jokipaltio, J. 1997. Sadun voimat II. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. 2000. Elämysten alkupoluilla, lähtökohtia alle kolmevuotiaiden taidekasvatukseen. Tampere: TammerPaino Oy.
- Koppinen, M-L., Lyytinen, P. & Rasku-Puttonen, H. 1989. Lapsen kieli ja vuorovaikutustaidot. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Laulajainen, L. 2009. Sanan taika, esseitä ja artikkeleita. Helsinki: Books on Demand GmbH.
- Luota, T. 2005. Täyttä elämää, lastentarhanopettajaliiton julkaisuja. Helsinki: Kirjapaino Libris.
- Metsämuuronen, J. 2000. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Viro: Jaabes.
- Miettinen, J. & Rimpi, A. 2007. Kuinka 2–4-vuotias lapsi ilmaisee itseään. Helsingin ammattikorkeakoulu. Hoitotyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Nurmilaakso, M. & Välimäki, A-L. 2011. Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Yliopistopaino Oy.
- Paakkunainen, H. & Pirhonen, M. 2002. Sadut päiväkodissa, työntekijöiden ajatuksia satujen käytöstä ja valinnasta 3–5-vuotiaiden lasten ryhmässä. Diakonia ammattikorkeakoulu. Sosiaali-, terveystyön ja kasvatustieteiden koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A-L. 2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa, iloa ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Suojala, M. & Karjalainen, M. 2001. Avaa Lastenkirja. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Viitattu 12.10.2012.
<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066>

Woolfson, R. 2002. Small talk. From first gestures to simple sentences. London: Octopus Publishing Group Limited.

Ylönen, H. 2000. Loihditut linnut, satujen merkitys lapselle. Helsinki: Tammi.

Ylönen H. 1998. Taikahattu ja hopeakengät, sadun maailmaa. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

Teemahaastattelurunko:

Pääkysymys:

-Miten kirjallisuutta käytetään 1-3-vuotiaiden lasten parissa?

Tarkentavat kysymykset:

-Kuinka paljon kirjallisuutta yleensä luetaan ja missä tilanteissa?

- Arvostetaanko lukemista varhaiskasvatuksessa (tällä hetkellä)?

-Millaista kirjallisuutta luetaan 1-3-vuotiaiden parissa?

-Mitä lukutilanteessa tulee ottaa huomioon pienten lasten kanssa?

Jatkokysymykset:

-Kuinka paljon 1-3-vuotiaat ymmärtävät satujen sisältöä? Miten he jaksavat keskittyä? Mikä tähän vaikuttaa?

-Millaisia käyttötarkoituksia (hyötyjä) saduilla ja kirjallisuudella on? (vuorovaikutuksen tukeminen, kielen, tunteiden ym. kehitys, opetus..?)

Pääkysymys:

-Millä keinoilla kirjallisuuden käyttöä voi kehittää päiväkodeissa?

Tarkentavat kysymykset:

-Miten satuja ja kirjallisuutta voi käyttää lukemisen lisäksi uusilla tavoilla?

Jatkokysymykset:

-Käytännön esimerkkejä? Miten toimineet lasten kanssa? Miten vanhemmat reagoineet?